

**Arviomuistio tuomioiden
perusteluille asetettujen vaatimusten
keventämisestä yksinkertaisissa
rikosasioissa**

Lausuntotiivistelmä

Arviomuistio tuomioiden perusteluille
asetettujen vaatimusten keventämisestä
yksinkertaisissa rikosasioissa

Lausuntotiivistelmä

ISSN 1798-7105 (PDF)

ISBN 978-952-259-514-0 (PDF)

Helsinki 2016

KUVAILEHTI

Julkaisija	Oikeusministeriö Lainvalmisteluosasto, rikos- ja prosessioikeuden yksikkö		Julkaisu-aika Kesäkuu 2016	
Tekijä(t)	lainsäädäntösihteeri Liisa Ojala			
Julkaisun nimi	Arviomuistio tuomioiden perusteluille asetettujen vaatimusten keventämisestä yksinkertaisissa rikosasioissa. Lausuntotiivistelmä.			
Julkaisusarjan nimi ja numero	Mietintöjä ja lausuntoja 24/2016			
Tiivistelmä	<p>Oikeusministeriössä laadittiin 25.2.2016 päivätty arviomuistio <i>Tuomioiden perusteluille asetettujen vaatimusten keventämisestä yksinkertaisissa rikosasioissa</i> (OM 3/41/2015). Arviomuistiosta on päädytty siihen, että kirjallisen tuomion perustelua olisi mahdollista keventää ja yksinkertaistaa nykyisestä siten, että pääpiirteittäin julistettaessa ilmoitetut perustelut myös kirjattaisiin pääpiirteisesti julistamisen jälkeen laadittuun kirjalliseen tuomioon, silloin kun asianosaiset ovat tyytyneet käräjäoikeuden ratkaisuun.</p> <p>Arviomuistiosta on esitetty, että muutos olisi toteutettavissa siten, että ROL 11 luvun 6 §:ään lisätään uusi 3 momentti seuraavasti: "Tuomion perustelut saadaan laatia pääpiirteittäin, jos ne on julistettaessa ilmoitettu pääpiirteittäin siten kuin 7 §:n 1 momentissa säädetään, eikä tuomioon ole sille asetetussa määräajassa ilmoitettu tyytymättömyyttä."</p> <p>Oikeusministeriö pyysi arviomuistiosta lausuntoa 27 eri viranomaiselta, yhteisöltä ja henkilöltä. Lisäksi korkeimmalle oikeudelle varattiin tilaisuus antaa lausunto. Pyydettyjä lausuntoja annettiin 22.</p> <p>Monessa lausunnossa ehdotusta on pidetty sinänsä kannatettavana. Arviomuistion esitys on nähty tarpeelliseksi käytännön yhdenmukaistamiseksi ja selkiyttämiseksi. Toisaalta useassa lausunnossa säännösehdoista ei ole nähty tarpeellisuutta.</p> <p>Sekä esitystä kannattaneissa että vastustaneissa lausunnoissa esitettyä menettelyä on todettu käytännössä jo noudatettavan tälläkin hetkellä laajalti käräjäoikeuksissa yksinkertaisissa rikosasioissa. Näin ollen muutosehdotuksella ei ole nähty myöskään saavutettavan olennaista hyötyä tai merkittävää työajansäästöä.</p> <p>Muutamassa lausunnossa on katsottu, että ehdotuksella heikennettäisiin ratkaisuiden perusteluiden kautta toteutuvia oikeusturvatekijöitä kuten lainkäytön julkisuutta, legitimitettä, ratkaisujen kontrolloitavuutta ja laillisuusvalvontaa. Lisäksi joissain lausunnoissa on tuotu esiin, että ehdotetun menettelyn vaarana on, että menettelyä sovelletaan tilanteisiin, joihin se ei parhaiten sovellu sekä se, että työn laatu tuomion perustelujen osalta heikkenee.</p>			
Asiasanat	rikosprosessi, tuomiot			
Asianumerot	OM 3/41/2015			
	ISSN (painettu)	ISBN (painettu)	ISSN (verkkopainettu)	ISBN (verkkopainettu)
	-	-	1798-7105	978-952-259-514-0
	Sivumäärä	Kieli	URN-tunnus	
	36	suomi	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-514-0	
Julkaisujen myynti/jakelu	www.oikeusministerio.fi			

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare	Justitieministeriet Lagberedningsavdelningen / Enheten för straff- och processrätt		Utgivningsdatum Juni 2016	
Författare	Lagstiftningssekreterare Liisa Ojala			
Publikationens namn	Bedömningspromemoria rörande underlättande av kraven på domskäl vid enkla brottmål. Remissammanställning.			
Publikationsseriens namn och nummer	Betänkanden och utlåtanden 24/2016			
Referat	<p>I justitieministeriet utarbetades en bedömningspromemoria uppdaterad den 25.2.2016, <i>Tuomioiden perusteluille asetettujen vaatimusten keventämisestä yksinkertaisissa rikosasioissa</i> (underlättande av kraven på domskäl vid enkla brottmål) (JM 3/41/2015). I bedömningspromemorian har man kommit fram till att det vore möjligt att lätta på de skriftliga domskälen och förenkla dem så att domskälen som uppges i huvuddrag också skrivs i huvuddrag i den skriftliga domen efter att de uppgetts när parterna är nöjda med tingsrättens avgörande.</p> <p>I bedömningspromemorian föreslås det att ändringen ska ske genom att ett nytt moment, moment 3, läggs till i 11 kap. 6 § i lagen om rättegång i brottmål. "Domskälen får anges i stora drag om de har angetts i stora drag vid avkunnandet enligt det som anges i 7 § 1 mom. och det inte har anmält missnöje med domen inom den tidsfrist som fastställts."</p> <p>Justitieministeriet bad 27 olika myndigheter, organisationer och personer om utlåtanden om bedömningspromemorian. Dessutom gavs högsta domstolen tillfälle att komma med ett utlåtande. 22 av de ombedda utlåtandena kom in.</p> <p>I många av utlåtandena sågs förslaget i sig som värt att understödjas. Förslaget i bedömningspromemorian har betraktats som nödvändigt för att harmonisera och förtydliga praxisen. Å andra sidan har man inte sett det som nödvändigt med något lagförslag i flera utlåtanden.</p> <p>Både i de utlåtanden som understödde och i de som motsatte sig förslaget konstateras det att det förfarande som föreslås i praktiken tillämpas i stor utsträckning redan nu vid enkla brottmål i tingsrätterna. Därmed har man inte heller inte ansett att man skulle uppnå några väsentliga fördelar eller betydande arbetsidsbesparingar med ändringsförslaget.</p> <p>I några av utlåtandena har man ansett att förslaget skulle försvaga de rättsskyddsaspekter som manifesteras genom motiveringarna bakom avgörandena, som exempelvis rättsskipningens offentlighet och legitimitet, avgörandenas kontrollerbarhet och laglighetsövervakningen. Vidare lyftes det fram i några av utlåtandena att faran med det föreslagna förfarandet är att det tillämpas i situationer då det inte är som mest lämpligt och att kvaliteten på arbetet vad beträffar domskälen försämras.</p>			
Nyckelord	straffprocess, domar			
Ärendenummer	OM 3/41/2015			
	ISSN (tryckt)	ISBN (tryckt)	ISSN (webbpublikation)	ISBN (webbpublikation)
	-	-	1798-7105	978-952-259-514-0
	Sidantal	Språk	URN	
	36	finska	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-514-0	
Beställningar/ distribution	www.oikeusministerio.fi			

SISÄLLYS

1	Johdanto.....	6
2	Lausuntopalaute.....	7
2.1	Kokoavia näkökohtia lausunnoista	7
2.2	Arviot ehdotuksesta.....	7
Liite 1.	Lausuntopyyntö ja lausunnonantajat	18
Liite 2.	Arviomuistio tuomioiden perusteluille asetettujen vaatimusten keventämisestä yksinkertaisissa rikosasioissa	19

1 Johdanto

Oikeudenhoidon uudistamisohjelman kirjauksen johdosta oikeusministeriössä laadittiin 14.2.2014 päivätty muistio, joka sisälsi rikostuomion suullisia perusteluja koskevan säännösehdotuksen. Lausuntopalautteessa esiin tulleiden näkökohtien perusteella oikeusministeriössä päädyttiin siihen, ettei kyseistä perustelumallin valmistelua jatketaisi. Sen sijaan päätettiin laatia arviomuistio mahdollisuuksista keventää perusteluille asetettuja yleisiä vaatimuksia yksinkertaisissa rikosasioissa.

Näin ollen oikeusministeriössä laadittiin 25.2.2016 päivätty arviomuistio *Tuomioiden perusteluille asetettujen vaatimusten keventämisestä yksinkertaisissa rikosasioissa* (OM 3/41/2015). Arviomuistiossa on päädytty siihen, että kirjallisen tuomion perusteluja olisi mahdollista keventää ja yksinkertaistaa nykyisestä siten, että pääpiirteittäin julistettaessa ilmoitetut perustelut myös kirjattaisiin pääpiirteisesti julistamisen jälkeen laadittuun kirjalliseen tuomioon, silloin kun asianosaiset ovat tyytyneet käräjäoikeuden ratkaisuun.

Arviomuistiossa on esitetty, että muutos olisi toteutettavissa siten, että ROL 11 luvun 6 §:ään lisätään uusi 3 momentti seuraavasti:

”Tuomion perustelut saadaan laatia pääpiirteittäin, jos ne on julistettaessa ilmoitettu pääpiirteittäin siten kuin 7 §:n 1 momentissa säädetään, eikä tuomioon ole sille asetetussa määräajassa ilmoitettu tyytymättömyyttä.”

Muistiossa on arvioitu, että muutosehdotuksen toteuttaminen voisi jossain määrin johtaa käräjäoikeuksissa tehtävän työn tuottavuuden lisääntymiseen ja näin vähentää asiakohtaisia kustannuksia niiden lainvoimaiseksi jäävien rikosasioiden osalta, jotka käräjäoikeuksissa julistetaan pääkäsittelyn päätteeksi siten, että asianosaiset ovat paikalla ja perustelut heidän suostumuksellaan ilmoitetaan pääpiirteinä. Arviomuistio on tämän lausunnotiivistelmän liitteenä.

Oikeusministeriö pyysi arviomuistiosta lausuntoa 27 eri viranomaiselta, yhteisöltä ja henkilöltä. Lisäksi korkeimmalle oikeudelle varattiin tilaisuus antaa lausunto. Pyydettyjä lausuntoja annettiin 22.

Lausunnonantajien keskeiset arviot ehdotuksesta on sisällytetty tiivistelmän jaksoon 2. Kyseisen jakson alkuun on kerätty kokoavia näkökulmia lausuntopalautteesta.

2 Lausuntopalaute

2.1 Kokoavia näkökohtia lausunnoista

Monessa lausunnossa ehdotusta on pidetty sinänsä kannatettavana. Arviomuistion esitys on nähty tarpeelliseksi käytännön yhdenmukaistamiseksi ja selkiyttämiseksi. Toisaalta useassa lausunnossa säännösehdotusta ei ole nähty tarpeellisena.

Sekä esitystä kannattaneissa että vastustaneissa lausunnoissa esitettyä menettelyä on todettu käytännössä jo noudatettavan tälläkin hetkellä laajalti käräjäoikeuksissa yksinkertaisissa rikosasioissa. Näin ollen muutosehdotuksella ei ole nähty myöskään saavutettavan olennaista hyötyä tai merkittävää työajansäästöä.

Muutamassa lausunnossa on katsottu, että ehdotuksella heikennettäisiin ratkaisuiden perusteluiden kautta toteutuvia oikeusturvatekijöitä kuten lainkäytön julkisuutta, legitimitettiin, ratkaisujen kontrolloitavuutta ja laillisuusvalvontaa. Lisäksi joissain lausunnoissa on tuotu esiin, että ehdotetun menettelyn vaarana on, että menettelyä sovelletaan tilanteisiin, joihin se ei parhaiten sovellu sekä se, että työn laatu tuomion perustelujen osalta heikkenee.

2.2 Arviot ehdotuksesta

Valtioneuvoston oikeuskansleri (OKA) toteaa, että etenkin tuomioistuimintaan kohdistettavan ulkoisen kontrollin kannalta on jossain määrin ongelmallista, mikäli tuomioistuimen ei olisi koskaan pakko laatia kirjalliseen tuomioon muut kuin pääpiirteittäiset perustelut esityksen mukaisessa tilanteessa, vaikka asianosainen tai joku muu taho haluaisi myös tarkemmat perustelut. OKA viittaa asiaan liittyvien yleisten näkökohtien osalta oikeusministeriölle aiemmin antamassaan lausunnossa (16.4.2014, OKV/11/20/2014) esitettyyn.

OKA toteaa, että ehdotettu menettely johtaisi vain hyvin marginaaliseen käräjäoikeuksissa tehtävän työn tuottavuuden lisääntymiseen. Konkreettista tuomarin työn ajansäästöä olisi varmasti saatavissa siitä, että näytön sisällön selostamista vähennettäisiin kirjallisen tuomion perusteluissa. Tuomioistuimen tulisi jo nykyisin keskittyä kirjallisessa tuomiossaan sen perustelemiseen, miten tuomioistuin on arvioinut esitettyä näyttöä ja minkä painoarvon tuomioistuin on kullekin todisteelle antanut ja mistä syystä esimerkiksi tiettyä henkilötodistelua ei ole pidetty uskottavana.

OKA huomauttaa, että ilman avustajaa pääkäsitelyssä esiintyvät asianosaiset eivät mahdollisesti täysin kykenisi hahmottamaan sen merkitystä, että tuomion perustelut olisi julistettu pääpiirteittäin. Mikäli ehdotettu menettely tulisi toteutumaan, olisikin OKA:n mielestä perusteltua harkita tuomioistuimelle asetettavaa velvollisuutta selostaa ehdotettu menettely asianosaisille samalla kun tuomioistuin tiedustelisi asianosaisten laissa tarkoitettua suostumusta tuomion perustelujen pääpiirteittäiselle julistamiselle.

Lisäksi OKA toteaa, että lienee monesti niin, että tyytymättömyyttä ilmoitetaan vasta tyytymättömyyden ilmoittamiselle säädetyn ajan lopussa, jolloin tuomari ryhtyisi näissä tilanteissa laatimaan tarkempia tuomion perusteluja vasta noin viikko tuomion julistamisen jälkeen. Tätä ei OKA:n mielestä voida pitää tarkoituksenmukaisena välittömyysperiaatteen tai tuomarin työn tuottavuudenkaan kannalta.

Eduskunnan oikeusasiamies (EOA) toteaa ensinnäkin, että ehdotettu säännös ei ole riittävän selvästi muotoiltu. EOA:n mukaan epäselväksi jää, ulottuisiko haettu kevennys perusteluvollisuuteen myös niihin istunnossa julistettujen poissaolotuomioiden tilanteisiin, joissa syytetty ei ole ollut paikalla, eikä ole antanut suostumusta perusteluiden ilmoittamiseen vain pääpiirteittäin, vai edellyttääkö pääpiirteittäisten perusteluiden suullinen julistaminen aina asianosaisten suostumusta (jolloin jäisi vielä tuomioistuimen harkintaan, kuinka perusteellisesti tai pääpiirteittäisesti se laatisi kirjalliset perustelut).

Toiseksi EOA toteaa, että hän suhtautuu ylipäätään arviomuistiossa kaavailtuun hankkeeseen torjuvasti. Muutoksella arvioidaan saavutettavan vain hyvin vähäisiä säästöjä tuomioistuinten työmäärissä. Toisaalta samalla heikennettäisiin varsin oleellisesti ratkaisuiden perusteluiden kautta toteutuvia oikeusturvatekijöitä kuten lainkäytön julkisuutta, legitimitettä, ratkaisuiden kontrolloitavuutta (suhteessa asianosaisiin, niin sanottuun suureen yleisöön ja osana tuomarin itsekontrollia) ja laillisuusvalvontaa. Vain pääpiirteittäisten perusteluiden tasoinen kirjallinen esitysmuoto voisi EOA:n näkemyksen mukaan ainakin joskus aiheuttaa ongelmia esimerkiksi tilanteissa, joissa pääpiirteittäin perustellulla asialla olisi oikeusvoimatai näyttövaikutusta myöhemmässä oikeudenkäynnissä käsiteltävälle kysymykselle, tai alkuperäisen tuomion purkamista haetaan ylimääräisessä muutoksenhaussa.

EOA huomauttaa, että pääpiirteisyydellä tavoitellaan erityisesti suullisen näytön sisällön selostamisen vähentämistä. EOA pitää perusteltuna painopisteen siirtämistä näytön referoimisesta näytön reflektointiin. Lisäksi perusteluiden tulee mahdollistaa asianosaisille muutoksenhaun tarpeen ja menestymismahdollisuuksien arviointi, ja vastaavasti hovioikeudessa asianmukainen jatkokäsittelylupaharkinta. Sääntelyn selkeyden vuoksi EOA pitäisi toivottavana, että sikäli kuin nyt ehdotettu sääntely toteutetaan, samalla lakiin otettaisiin puheena olevan tilanteen varalta nimenomainen perusteluiden täydentämistä tarkoittava säännös.

Turun hovioikeus toteaa, ettei muistiossa säästettäväksi kaavailtua työtä tehdä. Alioikeuksien tarkastuksen yhteydessä Turun hovioikeudelle muodostuneen käsityksen mukaan Turun hovioikeuspiirin käräjäoikeuksissa työtilanne ei mahdollista käräjätuomarin kirjoittavan ”laajamittaisia selostuksia näytön sisällöstä” tuomioon tilanteessa, jossa rikosasian tuomio julistetaan pääkohdittain eikä tyytymättömyyttä ratkaisuun ilmoiteta.

Turun hovioikeus näkee ehdotetussa muutoksessa sen vaaran, että tuomioita saatetaan ryhtyä julistamaan pääpiirteittäin sellaisissakin näytöllisesti monimutkaisissa asioissa, joihin menettely ei parhaiten sovellu, ajatuksin välttää työtä eksaktien tuomion perustelujen kirjoittamisen osalta. Turun hovioikeuden mukaan tämä muodostaa vaaran hovioikeuden työn kannalta, koska sen työssä tuomion perustelut ovat keskeisessä asemassa. Pahimman vaihtoehdon mukaan nyt esitetty muutos voi houkuttaa käräjäoikeuksissa lykkäämään tuomion ”varsinaisten” perustelujen kirjoittamista pitkään, mikä todennäköisesti heikentäisi perustelujen tasoa yleisesti ottaen ja edelleen kasvattaisi hovioikeuksien työmäärää niiden joutues-

sa myöntämään tuollaisissa tilanteissa jatkokäsittelylupia vain perustelujen puutteellisuuden vuoksi. Lisäksi Turun hovioikeus toteaa, että tilanne, jossa käräjätuomari joutuu myöhemmin kirjoittamaan aiemmin pääpiirteittäin julistamansa perustelut tarkkaan muotoon uudempien työtehtävien jo vaatiessa huomiota osakseen, ei liene työn laadun kannalta paras mahdollinen.

Vaasan hovioikeus toteaa, että muistiossa esitetty ajatus on sinänsä kannatettava. Vaasan hovioikeus toteaa kuitenkin, että esitettyä menettelyä noudatetaan käräjäoikeuksissa käytännössä jo tälläkin hetkellä yksinkertaisissa rikosasioissa, joten uudistuksella saavutettava hyöty esitetystä muodosta jää hyvin suppeaksi.

Tuomareiden koulutuksessa on viime vuosina korostettu sitä, että näyttöä ei tulisi laajasti selostaa ja tulisi keskittyä sen arviointiin. Muistion lähtöajatus laajasta näytön selostamisesta ei siten vastaa tosiasiallista tilannetta ja toiminnalle asetettuja tavoitteita. Vaasan hovioikeus toteaa, että merkittävän työnsäästön saaminen edellyttäisi esitettyä laaja-alaisempaa muutosta. Vähennyksen sijasta painopiste työnsäästöjä tavoittelevissa uudistuksissa tulisi olla tuomariesurssien kohdentaminen enenevässä määrin vaativien juttujen valmisteluun, juttujen asianmukaiseen ja joutuisaan käsittelyyn sekä laadukkaiden tuomioiden laatimiseen. Vaasan hovioikeus onkin hyvin huolissaan siitä, että oikeudenhoidon uudistamisohjelmaa aiotaan näiltä osin toteuttaa näennäisuudistuksilla ja niille annetaan ylimalkaisesti laskettuja säästövaikutuksia, joiden määrällä vähennetään tuomioistuinten kokonaisrahoitusta.

Itä-Suomen hovioikeus toteaa, että se pitää esitystä lähtökohtaisesti hyväksyttävänä. Itä-Suomen hovioikeus katsoo kuitenkin tarpeelliseksi kiinnittää huomiota, että päätösten kunnollinen perusteleminen on yksi oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja asianosaisten oikeusturvan tärkeimpiä osa-alueita. Tuomioiden hyvä perustelu lisää oikeudenkäynnin julkisuutta. Yksityiskohtaiset perustelut pakottavat tuomioistuimen harkitsemaan ratkaisuaan huolellisesti, jolloin oikeusvarmuus lisääntyy ja riski ratkaisun perustumisesta virheelliseen tai lakiin perustumattomaan näkemykseen vähenee.

Itä-Suomen hovioikeus toteaa, että arviomuistiossa ei ole määritelty sitä, millä perusteella rikosasia katsottaisiin sillä tavalla yksinkertaiseksi, että sanottu menettely olisi tuomioistuimen käytettävissä. Ehdotuksen mukaan säännöksen soveltaminen jäisi tuomioistuimen harkinnan varaan eikä sen soveltaminen edellyttäisi asianosaisten erillistä suostumusta. Itä-Suomen hovioikeus kiinnittää huomiota siihen, että käytännön toimenpiteet tulee toteuttaa siten, ettei asianosaisten oikeusturva vaarannu. Asianosaisilla tulisi olla tiedossaan käräjäoikeuden tuomion tarkat perustelut jo mahdollista tyytymättömyyden ilmoitusta harkitessaan. Jos asianosainen on käräjäoikeuden pääkäsittelyssä ilman lainoppinutta avustajaa, hovioikeus pitää tärkeänä, että tuomio julistettaisiin pääpiirteittäin ensin kirjoitetussa muodossa oikeudellisin termein, jonka jälkeen tuomio selostettaisiin asianosaiselle vapaamuotoisesti ja ymmärrettävästi. Hyvin perustellut ja laadukkaat tuomiot kohentavat osaltaan luottamusta tuomioistuimiin.

Näytön laajamittaisen sisällön selostamisen sijaan tuomioissa on jatkossakin riitaisten seikkojen osalta huolehdittava perusteellisesta näytön arvioinnista. Lainsäädännön muuttaminen tällä perusteella ei ole tarpeen.

Työajan säästö ja sen laskenta perustuu oletamaan, minkä johdosta on vaikeaa arvioida kevennyksen todellista vaikutusta työajan säästymiseen. Jos ehdotus tuomioiden perustelujen keventämisestä hyväksytään arviomuistiossa ehdotetun mukaisesti, on olemassa riski siitä, että käräjäoikeuksien tuomiot tulevat olemaan näytön arvioinnin ja harkinnan osalta suppeampia ja tuomioiden laatu kärsii. Myöskään tuomarin kokonaistyömäärä ei välttämättä vähenisi lainkaan. Itä-Suomen hovioikeuden näkemyksen mukaan uudistuksella ei saavutettaisi merkittävää työnajan säästöä edellä mainitut seikat huomioon ottaen.

Helsingin hovioikeus katsoo, että perustelujen keventäminen on mahdollista lähinnä niissä tapauksissa, joissa tuomio on julistettu eikä siihen ilmoiteta tyytymättömyyttä. Tällaisissa tilanteissa asianosaisten oikeusturvaintressi ei edellytä seikkaperäisiä perusteluita eikä yksityiskohtaisten perustelujen laatiminen ole tarpeen myöskään muutoksenhakua varten. Arviomuistiossa esitetyn tavoin perusteluita ei ole tarpeen lainsäädännöllisin keinoin keventää kirjallisen menettelyn tai poissaolokäsittelyn ratkaisuisissa.

Helsingin hovioikeus toteaa, että oikeudenkäynnin painopisteen tulee olla käräjäoikeuksissa. Niissä tapauksissa, joissa käräjäoikeuden ratkaisuun on ilmoitettu tyytymättömyyttä, käräjäoikeuden ratkaisun perustelujen tulee olla laadukkaat ja riittävän seikkaperäiset muutoksenhakua varten. On syytä keskittyä niiden ratkaisujen perustelemiseen, joissa on riittävä ratkaisun lopputuloksen oikeellisuudesta. Arviomuistiossa esitetty mahdollisuus ratkaisun perustelujen keventämiseen lainvoimaisiksi jäävissä asioissa edistääkin tätä tavoitetta.

Helsingin hovioikeuden arvion mukaan käräjäoikeuksissa on kuitenkin jo laajasti menetelty siten kuin arviomuistiossa on esitetty. Näin ollen arviomuistiossa esitetty perustelujen keventämistä koskeva mahdollisuus ei siten tosiasiallisesti suuresti muuta vallitsevaa tilannetta, mutta antaisi käytännölle selvän lainsäädännöllisen oikeutuksen. Käytännön hyväksymiseksi ja yhdenmukaistamiseksi arviomuistiossa esitetty lainsäädäntömuutos on tarpeellinen.

Arviomuistion laskelmista on havaittavissa, että suurta säästöä esitettävällä muutoksella ei ole saavutettavissa. Esitetty toimintatapa on edellä todetulla tavalla ollut ainakin osittain jo käräjäoikeuksien käytössä, joten tällä voi olla vaikutusta myös tosiasiallisesti saavutettaviin säästöihin. Helsingin hovioikeuden mukaan vähäisistä säästöistä huolimatta muutos on kuitenkin perusteltu.

Myös riita-asioissa käräjäoikeus voi julistaa ratkaisun pääpiirteittäin ja myös riita-asioissa asianosaiset voivat tyytyä tuomioon. Vastaavalla tavalla kuin rikosasioissa myös riita-asioissa seikkaperäisten perusteluiden laatiminen on tarpeellista, jos asianosaiset ovat tyytynyt käräjäoikeuden ratkaisuun.

Rovaniemen hovioikeus toteaa lähtökohtaisesti kannattavansa ehdotusta. Rovaniemen hovioikeuden näkemyksen mukaan ei kuitenkaan ole todennäköistä, että sillä saavutettaisiin sinänsä jo vähäisiksi arvioidut säästöt. Uudistuksella voisi olla vaikutuksia 1.10.2015 laajennettuun jatkokäsittelylupajärjestelmään siten, että tuomari ennakkoidessaan, ettei ratkaisuun tulla hakemaan muutosta, rakentaa asiaan varsin suppeat suulliset perustelut. Kun asianosainen sitten ilmoittaa tyytymättömyyttä, perustelut voivat ajan kulumisesta johtuen jäädä heikolle tasolle, mitä kautta jatkokäsittelylupia joudutaan todennäköisesti myön-

tämään tarkistusperusteella tavanomaista enemmän. Tällöin työ siirtyy kärjäoikeuksista hovioikeuksiin ja vesittää jatkokäsittelylupajärjestelmällä tavoiteltuja säästöjä.

Etelä-Karjalan kärjäoikeus kannattaa esitystä. Jo nykyinen lainsäädäntö mahdollistaa julistettujen tuomioiden, joihin ei ole haettu muutosta, perusteluiden kirjaamisen tuomioon varsin suppealla tavalla. Tähän nähden esityksellä ei voida nähdä saavutettavan merkittäviä työsäästöjä. Tästä huolimatta esitetty muutosehdotus ei vie nykytilannetta huonompaan suuntaan. Esityksen myötä selkiytetään perusteluvelvollisuutta ja sillä voidaan mahdollisesti saada aikaan tapauskohtaisesti esityksen mukaisesti todellista työsäästöä niissä rikosasioissa, joissa on esitetty runsaasti suullista todistelua. Esityksellä ei vaaranneta perustuslain mukaista asianosaisen oikeutta saada perusteltu päätös. Etelä-Karjalan kärjäoikeus pitää muistiossa esitetyin perustein oikeana rajata esityksen ulkopuolelle kirjallisessa menettelyssä annetut ratkaisut sekä poissaolotuomiot.

Helsingin kärjäoikeus pitää arviomuistion muutosehdotusta tarpeettomana ja toteaa, ettei muutosta tule tehdä. Helsingin kärjäoikeuden mukaan arviomuistiossa ehdotettu lainsäädännöllinen muutos ei itsessään tuo julistamista koskevaan käytäntöön muistiossa tavoiteltua lisäarvoa. Arviomuistiossa lausuttu vastaa pääasiallisesti vallitsevaa tilannetta. Yksinkertaiseen muotoon laaditun tuomion käyttöön ottamisesta kirjallisessa menettelyssä tai poissaolokäsittelyissä ei ole perusteltua säätää.

Esitetyllä lainmuutoksella ei myöskään saavutettaisi muistiossa arvioituja säästöjä. Laskelmat ovat teoreettisia ja arvioitu säästö on merkitykseltään olematon. Hyödyn saavuttaminen olisi mahdollista siinä tapauksessa, että julistettuja perusteluja ei olisi välttämätöntä kirjoittaa lainkaan, kun ratkaisu jää lainvoimaiseksi.

Tuomion sisältöä koskevat lain säännökset eivät edellytä henkilötodistelun auki kirjoittamista. Yksinkertaisissa asioissa on joka tapauksessa käytettävä mahdollisimman kevyttä perustelutapaa. Käytössä on vakiintuneita fraaseja eikä mahdollinen näytön referoiminenkaan juuri lisää ajankäyttöä. Käytännössä perustelujen julistaminen pääpiirteittäin ei ole vakiintunut täysin yhdenmukaiseksi lain sanamuodon kanssa. Asianosaisilta ei pyydetä julistamiseen suostumusta, vaan julistaminen tapahtuu pääsääntöisesti tuomarin harkinnan mukaan aina silloin, kun se on mahdollista. Käytännössä ei tehdä eroa tuomion julistamiselle ja tuomion julistamiselle pääpiirteittäin, sillä selvää on, että jokaisen tuomion on sisällettävä riittävät tiedot lopputuloksesta ja siihen päätymiseen vaikuttaneista riitaisista seikoista.

Ero sen suhteen, jääkö asia lainvoimaiseksi vai haetaanko siihen muutosta, ei nykyisellään käytännössä juurikaan vaikuta perustelujen laajuuteen. Toki valituksenalaiseen tuomioon kirjoitettaneen jossain määrin seikkaperäisemmät perustelut kuin lainvoimaiseksi jääneeseen ratkaisuun. Tämä ei kuitenkaan suoraan liity (henkilö)todistelun referoimiseen. Täyteläisemmät perustelut saattavat yhtä lailla olla tarpeen vahingonkorvausta koskevan kysymyksen perusteissa tai oikeudellisessa analysissä. Näytön punnintaan ja oikeudelliseen arviointiin tulisi ylipäättään kiinnittää enemmän huomiota perusteluissa. Henkilötodistelun osuus tuomiossa riippuu pitkälti tuomarin omaksumasta kirjoitustavasta. Sillä, kuinka laajasti esimerkiksi kuultavien kertomukset on referoitu tuomion perusteluissa, ei sinänsä ole

merkitystä muutoksenhaun näkökulmasta eikä myöskään jatkokäsittelylupajärjestelmän toimivuuden kannalta.

Helsingin käräjäoikeus perään kuuluttaa yksittäisten ja ainakin jossain määrin sattumanvaraisten sekä pitkälti puhtaista säästötarpeista lähtevien muutosesitysten sijaan tulevaisuuteen suuntaavaa visiota siitä, minkälainen optimaalisen rikosoikeudenkäynnin tulisi olla ja mitkä eri toimijoiden tehtävät ja vastuut ovat. Tähän yhdistetty kokonaisvaltainen tuomion kirjoittamista koskeva laatutyö takaisi tarkoituksenmukaisimman tavan tuomion perustelujen keventämiseen tähtäävälle työlle.

Keski-Suomen käräjäoikeus on sitä mieltä, että arviomuistiossa ehdotettuja keventäviä toimenpiteitä ei sinänsä ole syytä vastustaa, mutta käräjäoikeuden tuomarikunta oli ollut kokouksessaan vankasti sitä mieltä, että ehdotetuilla toimenpiteillä ei ole suurtakaan merkitystä niihin resurssi- ynnä muihin ongelmiin, joita käräjäoikeustyössä nyt on. Jotta asiat todella konkreettisesti muuttuisivat ja töistä selvittäisiin jatkossa oikeusturvan vaarantumatta, olisi alioikeusprosessin osalta toteutettava Keski-Suomen käräjäoikeuden mukaan seuraava:

1. Summaariset asiat olisi siirrettävä ulosottoon Ruotsin mallin mukaisesti.
2. Lainvoimaiseksi jääneen rikosjutun perustelujen kirjoittamisesta olisi luovutettava kokonaan.
3. Hokema ”oikeudenkäyntien painopiste alioikeuksiin” olisi toteutettava lopettamalla lautamiesjärjestelmä ja sitä vastoin resurssoitava alioikeudet niin, että kolmen ammattituomarin kokoonpano olisi laajassa mitassa käytössä niin riita- kuin rikosasioissa.
4. Kun kohta 3 on toteutettu ja asia ratkaistu käräjäoikeudessa laajalla kokoonpanolla, lähtökohtainen muutoksenhakukielto näyttökysymyksestä.

Oulun käräjäoikeus kannattaa nyt kysymyksessä olevassa arviomuistiossa tehtyä ehdotusta. Ehdotus toisi työnsäästöä, joka Oulun käräjäoikeuden arvion mukaan saattaa olla jopa arviomuistiossa esitettyä suurempikin. Tosin Oulun käräjäoikeus huomauttaa, että on otettava huomioon, että useat tuomarit jo käytännössä pitkälti menettelevät ehdotuksen mukaisella tavalla.

Arviomuistion suurin puute on Oulun käräjäoikeuden mukaan siinä, että tuomion laatimisesta käräjäsihteereille syntyvää työtä ei ole lainkaan otettu huomioon eikä siten ole myöskään pyritty miettimään, miten tätä työtä voitaisiin vähentää. Tuomareiden tekemän työn osalta puolestaan ei ole arvioitu sitä, kuinka paljon työtä sisältyy tietojärjestelmien (lähinnä RITU) käyttämiseen ja miten tätä voitaisiin vähentää. Näistä syistä arviomuistiossa esitetyt työnsäästövaikutuksetkin ovat käräjäoikeuden arvion mukaan hyvin summittaisia. Tietojärjestelmien käytön osalta työnsäästöä voitaisiin merkittävästikin saavuttaa yksinkertaistamalla kirjallisessa menettelyssä annettavia tuomioita.

Oulun käräjäoikeus katsoo, että ehdotettu perustelujen keventäminen pitäisi ottaa käyttöön myös poissaolotuomioiden osalta. Käytännössä julistaminen tapahtuu välittömästi käsittelyn päätyttyä – asianosaisista usein vain syyttäjän yksin läsnä ollessa – ja perustuu pariin ranskalaiseen viivaan. Kun tuomio on lainvoimainen, palautetaan todisteluettelon avulla mieleen,

mitä näyttöä asiassa oli, ja kirjoitetaan ”arkistoa varten” perustelut. Mikäli asiassa ilmoitetaan tyytymättömyyttä, perustelut kirjoitetaan usein seikkaperäisemmin. Käytännössä tuomio saatetaan valmiiseen kirjalliseen muotoon vasta tyytymättömyyden ilmoittamiselle varatun ajan jälkeen. Säästöä syntyisi perustelujen kirjoittamisesta luopumisen lisäksi eräistä muista tuomion kirjalliseen muotoon pukemiseen liittyvistä oheistoiminnoista luopumisesta, joita oheistoimintoja sekä tuomarit että sihteerit tekevät RITU-järjestelmässä ja sen ulkopuolella.

Oulun kärjäoikeuden mukaan selkeintä olisi, kun luovuttaisiin kirjallisista perusteluista niissä julistetuissa jutuissa, joissa tyytymättömyyttä ei ilmoiteta. Näin ei tarvitsisi tinkiä perusteluvollisuudesta, josta nyt käsillä olevassa ehdotuksessa on kysymys: äänitallenne tuomion julistamisesta perusteluineen olisi saatavilla sähköisessä arkistossa. Mikäli kirjallisesta perusteluvollisuudesta luovutaan, myös tuomion selostusosan kirjoittamisesta voidaan luopua (=alkuperäinen ehdotus oikeudenhoidon uudistamisohjelmassa, pelkkä tuomiolauselma riittää). Myös avustajanpalkkioratkaisun kirjoittamisesta tuomiolauselmaan voitaisiin luopua. Oulun kärjäoikeus suosittelee ehdotuksen uudelleen arviointia ja kehittämistä lausunnossa esitetyn mukaiseksi.

Pirkanmaan kärjäoikeuden käsityksen mukaan ei saavutettaisi olennaista ja todellista työsäästöä, mikäli tällaisesta mahdollisuudesta, jonka voimassa oleva laki jo mahdollistaa, säädettäisiin uusi momentti. Jo nykyäänkin tilanteissa, joissa tuomio on julistettu pääpiirteittäin, ja asianosaiset tyytyvät kärjäoikeuden ratkaisuun, kärjätuomarit, ainakin osa, selostavat näytön kirjallisessa tuomiossa hyvin suppeasti. Osa tuomareista kirjoittaa pääkäsitteilyssä suullisen näytön suoraan OpenOffice-tiedostoon. Tällaisissa tilanteissa näytön selostaminen kirjalliseen tuomioon ei vaadi juurikaan lisätyötä. Pirkanmaan kärjäoikeuden käsityksen mukaan olennaisempaa työsäästöä voitaisiin saavuttaa sillä, mitä oikeudenhoidon uudistamisohjelmaankin on kirjattu, että tuomioita voitaisiin rajoitetusti perustella suullisesti eikä niitä enää laadittaisi kirjalliseen muotoon. Tällöin tulisi kuitenkin kiinnittää huomiota tuomareiden koulutuksessa siihen, että julistaminen olisi asianosaisten kannalta yksiselitteistä, selkeää ja ymmärrettävää.

Päijät-Hämeen kärjäoikeus pitää arvomuistiossa esitettyjä linjauksia perusteltuina ja pitää ehdotusta kannatettavana. Tuomion julistaminen pääpiirteittäin edesauttaa asianosaisten kykyä ymmärtää mihin seikkoihin tuomioistuin on perustanut ratkaisunsa. Päijät-Hämeen kärjäoikeus toteaa, että kokemus on osoittanut, että jutun jäädessä lainvoimaiseksi asianosaiset eivät tuomion julistamisen jälkeen ole enää juurikaan kiinnostuneita tuomion kirjalliseen muotoon saatetuista perusteluista. Käytännössä mitä ilmeisimmin perusteluja kirjoitetaan tarpeettoman laveasti ottamatta huomioon sitä, mikä kussakin jutussa on tarpeen. Ehdotettu uudistus on sen vuoksi omiaan ohjaamaan tuomareita yhtenäisiin ja tehokkaampiin työtapoihin. Lisäksi ehdotus toteutuessaan legalisoisi eräiden tuomarien jo nyt käytännössä noudattaman tavan kirjoittaa perustelut kysymyksessä olevissa asioissa. Kärjäoikeus yhtyy arvomuistiossa esitettyyn kannanottoon siitä, että selkeää työn säästöä voitaisiin saada jutuissa, joissa sekavan tapahtumienkulun vuoksi joudutaan kuulemaan useita henkilöitä. Muilta osin kärjäoikeus pitää muistiossa työajan säästymisestä esitettyjä arviolaskelmia ylimitoitettuna.

Varsinais-Suomen kärjäoikeuden mukaan muutosehdotukselle ei ole tarvetta, mutta havaittavissa ei ole kielteisiä seikkoja, joten myöskään sen toteuttamisen vastustamiselle ei ole aihetta. Mahdollisesti edelleen raskaampia työtapoja soveltaville tuomareille muutosehdotus saattaisi selkeyttää tuomarin perusteluvollisuuden tarvetta rikosasioissa.

Siinä tilanteessa, että ratkaisu jää kärjäoikeudessa lainvoimaiseksi, ei tuomari pääsääntöisesti laajenna julistetun ratkaisun perusteluja enää yksityiskohtaisemmiksi kirjallisessa ratkaisussa, vaan tarvittaessa pukee mahdollisesti käytetyn puhekielen kirjakiellelle ja korjaa jo kirjoitetun tekstin mahdolliset kirjoitusvirheet. Yksityiskohtaisempien perustelujen kirjaaminen tuomioon tapahtuu siten jo nykyisin vasta siinä tilanteessa, että ratkaisuun on ilmoitettu tyytymättömyyttä, jolloin tuomari harkitsee miten paljon esimerkiksi todistelun sisältöä ja sen arviointia selostetaan perusteluissa lisää. Lainvoimaiseksi jäävän rikosasian tuomion perusteluilta ei, arviomuistiossa tarkoitetulla tavalla, voida katsoa edellytettävän tällä hetkellä enempää yksityiskohtaisuutta kuin mitä ROL:ia säädettäessä on tarkoitettu.

Mikäli arviomuistiossa esitetty muutosehdotus toteutetaan, se ei johtaisi Varsinais-Suomen kärjäoikeudessa työskentelevien tuomarien työn tuottavuuden lisääntymiseen. Kun koko maan työajan säästökäsi on arvioitu vain noin yksi henkilötyövuosi, ei lainsäädäntömuutoksiin ole tässä tarkoituksessa syytä ryhtyä.

Vantaan kärjäoikeuden mukaan muistiossa esitetty tavoite työtapojen tehostamisesta ja voimavarojen kohdentamisesta on sinällään oikea ja tavoittelemisen arvoinen. Vantaan kärjäoikeuden näkemys kuitenkin on, että jo nykyisinkin tuomioiden kirjoittamisessa panostetaan niihin asioihin, joissa se on aidosti tarpeellista. Tämän vuoksi jo nykyisellään, ilman laissa olevaa nimenomaista säännöstäkin, käytännössä arvioidaan tapauksittain perusteluiden kirjoittamisen laajuuden tarvetta.

Edellä lausutun vuoksi Vantaan kärjäoikeus kyseenalaistaa kyseisen muutosehdotuksen tarpeellisuuden ja sen tosiasiallisen työajan säästövaikutuksen. Vain pääpiirteittäisten perusteluiden kirjoittaminen toisi oletettavasti jonkin verran työajan säästöä, mutta arviomuistiossa esitetty vaikuttaa kuitenkin ylimitoitetulta. Toisaalta, ehdotettu uusi ROL 11 luvun 6 §:n 3 momentti toisi jatkossa suoraan lain nojalla mahdollisuuden pääpiirteittäisten perusteluiden laatimiseen lain tarkoittamissa tilanteissa. Yleisemmällä tasolla ehdotettu säännös kannustaisi ehkä pohtimaan omia työtapoja sekä työpanoksen kohdentamista siihen, missä sitä eniten tarvitaan.

Valtakunnansyyttäjänvirasto (VKSV) kannattaa ehdotettua lainmuutosta, mutta toteaa, että jo nykyisin on mahdollista, varsinkin yksinkertaisissa rikosasioissa, laatia lyhyet, mutta juridisesti kestävät perustelut, jotka täyttävät myös asianosaisten tarpeet jatkokäsittelylupahakemusta harkittaessa. VKSV toteaa, että asianosaisille on muutoksenhaun edellytyksiä harkittaessa tärkeää, että näyttö ja sen arviointi on avoimesti ja juridisesti kestäväällä tavalla ilmoitettu tuomion perusteluissa. Käytännössä tällöin on kyse juridisen argumentaation laadusta, johon vaikutetaan tarvittaessa koulutuksella ja työmenetelmiä muuttamalla. VKSV:n mukaan yksinkertaisissa rikosasioissa saavutettu laadukas argumentaatiotaso helpottaa perusteluiden kirjoittamista myös laajoissa ja vaativissa asioissa, joissa todistelun

selostaminen ja siitä tehtyjen johtopäätösten suhde tulisi olla vastaava kuin korkeimman oikeuden ratkaisuissa. Näin saavutettavat säästöt vaativien asioiden perustelujen kirjoittamisessa voivat olla merkittäviä.

Helsingin syyttäjänvirasto toteaa, että ehdotus on kannatettava ja tuottanee hieman säästöä. Vapautuvat resurssit pitää kohdentaa tuomioiden parempaan perustelemiseen vaativissa rikosasioissa. Syyttäjänviraston mukaan selvissä tapauksissa voitaisiin suunnitella erilaisia tuomioiden fraaseja. Kahdenkertaista työtä tulisi välttää. Vastaisuudessa selvissä rikosasioissa tulee AIPA-järjestelmässä päästä siihen, että poliisi siirtää rikosasian syyttäjälle kirjoittamalla järjestelmään sen rikoksen teonkuvauksen, johon poliisi epäilee vastaajan syyllistyneen, ja samalla poliisi lisää sen näytön, johon epäily perustuu. Syyttäjä joko hyväksyy poliisin esittämän sellaisenaan tai korjaa ja täydentää poliisin kirjoittamaa, tahi palauttaa asian poliisille lisäselvittämistä varten. Sitten syyttäjä samassa asianhallintajärjestelmässä siirtää haastehakemuksen käräjäoikeuteen tai antaa itse haasteen. Tuomioiden fraasit pitää luoda sellaisiksi, että syyttäjänkään esittämää ei tarvitse tuomiossa toistaa.

Päijät-Hämeen oikeusaputoimiston käsityksen mukaan muistion esitys on toteutettavissa. Oikeusaputoimiston näkökulmasta katsottuna ei asiakkaiden oikeusturva eikä tuomioiden ymmärrettävyys vaarannu, vaikka perustelut ehdotetuin tavoin voitaisiin laatia pääpiirteittäin. Oikeusapujärjestelmässä tuottavuushyötyä tai -haittaa tällä muutoksella ei tulisi olemaan. Päijät-Hämeen oikeusaputoimisto toteaa, ettei myöskään oikeusjärjestelmän vaikuttavuuden kannalta esityksellä voida arvioida olevan negatiivista merkitystä.

Suomen Asianajajaliitto (Asianajajaliitto) toteaa, että perustuslain 21 §:n 2 momentin mukaan oikeus saada perusteltu päätös turvataan lailla. On tärkeää pohtia, merkitseekö ehdotuksen toteutuminen tämän oikeuden rajoittamista.

Asianajajaliitto toteaa, että muistion työajansäästöarvio perustuu oletamiin, joihin liittyy tilastoinnin puutteista johtuvia epävarmuustekijöitä. Uudistuksella ei ole kuitenkaan saavutettavissa kovin merkittäviä säästöjä. Yksinkertaisten rikosasioiden perustelut eivät nytkään vie paljon aikaa.

Asianajajaliitto katsoo, että ehdotetun lainmuutoksen merkitystä oikeusturvan kannalta tulisi arvioida myös ylimääräisen muutoksenhaun suhteen. Tuomitulla voi valitusmahdollisuuden menetettyään olla kuitenkin perusteltu tarve ylimääräiseen muutoksenhakuun. Ylimääräinen muutoksenhaku voi palvella myös yleistä intressiä. Mahdollisuus menestyä ylimääräisessä muutoksenhaussa voi estyä sen vuoksi, että tuomion perustelut on laadittu vain pääpiirteittäin, eikä avustajaa ole aiemmin ollut. Edellä kuvatunlaisten tilanteiden välttämiseksi olisi tärkeää, että perustelut kirjoitetaan aina normaaliin tapaan sellaisissa asioissa, joissa rangaistukseen tuomitulla syytetyllä ei ole ollut oikeudenkäynnissä avustajaa. Tämän asian merkitys korostuu, jos tuomittu rangaistus merkitsee vapaudenmenetystä tai aiheuttaa rikosrekisterimerkinnän, tai jos tuomittu on esimerkiksi alaikäinen.

Myös oikeudenkäytön transparenssia tulisi suojata. Tuomioistuinten toimintaan liittyy julkinen intressi, jonka vuoksi olisi tärkeää pysyä siinä alkuperäisessä ajatuksessa, että tuomion

perustelut tulee laatia myös silloin, kun asianosainen tai joku muu niin pyytää. Näin, vaikka asianosaiset olisivat pääkäsitellyssä suostuneet siihen, että perustelut ilmoitetaan tuomiota julistettaessa vain pääpiirteittäin.

Suomen Lakimiesliitto toteaa, että esitetty järjestelmä vastaa suurelta osin nykykäytäntöä. Tästä syystä arviomuistion esityksestä ei aiheudu työnsäästöä, eikä sen valmistelua tule jatkaa.

Suomen tuomariliitto (Tuomariliitto) toteaa, että arviomuistiossa ehdotetusta menettelystä ei ole saatavissa työnsäästöä, koska yksinkertaisissa rikosasioissa tuomion perustelut jo nykyisin käytännössä laaditaan varsin suppeina ja koska ehdotus Tuomariliiton käsityksen mukaan vastaa tuomioistuimissa pitkälti jo nyt noudatettua käytäntöä. Ehdotuksen perusteella ei voida tehdä tuomioistuinlaitosta koskevia henkilöstöresurssivähennyksiä.

Vallitsevan käytännön mukaan päätösharkinnan aikana suulliset perustelut kirjoitetaan joko käsin paperille tai koneellisesti suoraan RITU-järjestelmään. Mikäli tuomion perustelut on kirjoitettu käsin, niiden siirtäminen RITU-järjestelmään ei vie tuomarilta merkittävästi aikaa, koska näyttöä ei ole tarvetta kirjoittaa enemmälti auki lainvoimaisiksi jäävissä jutuissa. Kehitteillä olevan AIPA-hankkeen tavoitteena on helpottaa tuomion kirjoittamista, mistä syystä arviomuistiossa esitettyä menettelyä ei tulisi valmistella myöskään ennen kuin AIPA-järjestelmä valmiine tuomiopohjineen ja fraasipankeineen on otettu käyttöön.

Tuomariliitto kiinnittää huomiota siihen, että tavoitteena on jo pitkään ollut työn laadun parantaminen siirtämällä lainkäytön painopistettä käräjäoikeuksiin. Arviomuistiossa ehdotettu menettely ei ole omiaan parantamaan työn laatua, vaan vaarana on päinvastoin, että työn laatu tuomion perustelujen osalta heikkenee.

Professori Tuula Linnan mukaan ehdotus ei ole esitettyssä muodossaan onnistunut. Professori Linna toteaa, että lopullinen perusteluvollisuus ja perustelujen pääpiirteittäinen ensikäden suullinen ilmoittaminen ovat eri asioita. Professori Linnan mukaan antamalla suostumuksen tuomion pääpiirteittäiseen suulliseen julistamiseen asianosaiset tulevat samalla avanneeksi mahdollisuuden antaa pääpiirteittäin perusteltu tuomio. Professori Linna toteaa, ettei tätä voida pitää oikeudenkäynnin läpinäkyvyyden, ennakoitavuuden tai oikeudenmukaisuuden kannalta perusteltuna. Joko tulisi tehdä niin, että suostumus pyydetään myös perustelujen keventämiseen tai niin, että perustelujen keventämiselle laaditaan omat edellytykset.

Professori Linna toteaa, ettei sillä haetaanko muutosta, ole yksin merkitystä. Myös lainvoimaiseksi jääviä käräjäoikeuden tuomioita tarvitaan jälkikäteen mm. vakuutuskorvausasioissa. Ehdotuksen on tarkoitettu koskevan vain ”yksinkertaisia” rikosasioita. Kuitenkaan edes sitominen ROL 11:7.1:iin ei automaattisesti tarkoita sitä, että kyseinen rikosasia olisi yksinkertainen (tämä ei suoraan seuraa e contrario ROL 11:7.2:sta).

Professori Linna toteaa, että jos perusteluvollisuutta halutaan keventää, oikea pykälä tehdä muutos on ROL 11:4. Siinä todettaisiin esimerkiksi, että asianosaisten suostumuksella

päätökseen voidaan tyytyä pääpiirteittäin kirjaamaan vastaanotettu todistelu, jos asianosaiset ovat olleet paikalla ja todistelusta on tallenne. Todistelu on kuitenkin (muutoin) aina otettava tuomion perusteluihin siinä laajuudessa kuin pykälän 2 momentissa (733/2015) säädetään. Professori Linnan mukaan yksi mahdollisuus olisi se, että jos todistelu on kirjattu vain pääpiirteittäin asianosaisten suostumuksella, mutta asiaan silti haetaan muutosta, hovi oikeudessa kuunneltaisiin tarvittaessa tallenne. Professori Linna toteaa, että myös muita vaihtoehtoja on löydettävissä.

Liite 1. Lausuntopyyntö ja lausunnonantajat

Lausuntoja pyydettiin seuraavilta tahoilta. Tähdellä (*) merkityt antoivat lausunnon.

valtioneuvoston oikeuskansleri*
eduskunnan oikeusasiamies*

korkein oikeus (varattiin tilaisuus antaa lausunto)

Turun hovioikeus*
Vaasan hovioikeus*
Itä-Suomen hovioikeus*
Helsingin hovioikeus*
Rovaniemen hovioikeus*

Etelä-Karjalan kärjäoikeus*
Helsingin kärjäoikeus*
Keski-Suomen kärjäoikeus*
Oulun kärjäoikeus*
Pirkanmaan kärjäoikeus*
Päijät-Hämeen kärjäoikeus*
Varsinais-Suomen kärjäoikeus*
Vantaan kärjäoikeus*

Valtakunnansyyttäjänvirasto*
Helsingin syyttäjänvirasto*
Itä-Suomen syyttäjänvirasto
Oulun syyttäjänvirasto

Helsingin oikeusaputoimisto
Päijät-Hämeen oikeusaputoimisto*
Oulun oikeusaputoimisto

Suomen Asianajajaliitto*
Suomen Lakimiesliitto*
Suomen Syyttäjähdistys
Suomen tuomariliitto*

professori Tuula Linna*

Lainvalmisteluosasto
Rikos- ja prosessioikeuden yksikkö
LsN Maarit Leppänen

15.2.2016

OM 3/41/2015

ARVIOMUISTIO TUOMIOIDEN PERUSTELUILLE ASETETTUJEN VAATIMUSTEN KEVENTÄMISESTÄ YKSINKERTAISISSA RIKOSASIOISSA

1 Johdanto

Oikeudenhoidon uudistamisohjelman vuosille 2013–2025 lyhyen aikavälin tavoitteisiin on kirjattu mahdollisuus ottaa rajoitetusti käyttöön tuomioiden suullinen perusteleminen (OMML 16/2013 s. 41):

”Näytön ja oikeuskysymyksen kannalta selvän asian käsittelyn päätteeksi käräjäoikeuden tulee voida julistaa tuomion perustelut ja lopputulos suullisesti. Julistaminen nauhoitetaan ja tallenne säilytetään oikeusturvan kannalta riittävän pitkään. Jos ratkaisuun ilmoitetaan tyytymättömyyttä tai jos asianosaiset sitä erikseen pyytävät, asiassa laaditaan kirjalliset perustelut.

Lainvoimaiseksi jäävien ratkaisujen kirjoittamiseen kuluu nykyisin merkittävä työmäärä ilman, että siitä on saatavissa vastaavaa hyötyä. Kirjallisten perusteluiden laatimisen tarve riippuu kulloisenkin asian luonteesta. Viimekädessä arviointi jäisi asiaa käsittelevän tuomioistuimen harkintaan. Menettely kannustaisi tuomion julistamiseen kansliatuomion antamisen asemesta. Asianosaisten oikeusturvaa edistäisi se, että asiat saataisiin nopeasti käsitellyksi loppuun.”

Toimenpiteen säästövaikutus on uudistamisohjelmassa arvioitu vähäiseksi.

Uudistamisohjelman kirjauksen johdosta oikeusministeriössä laadittiin muistio (14.2.2014), joka sisältää rikostuomion suullisia perusteluja koskevan säännösehdotuksen. Ehdotetun säännöksen mukaan tuomioon ei edellytettäisi kirjattavaksi selostusta asianosaisten vaatimuksista ja vastauksista perusteluineen, luetteloä todistelutarkoituksessa kuulluista henkilöistä ja muista esitetyistä todisteista eikä perusteluja, jos tuomio on julistettu suullisesti pääkäsittelyn päätyttyä ja asian selvitettyyn tilaan nähden asianosaisten oikeusturva ei edellytä kirjallisten perustelujen antamista. Menettelyä voitaisiin ehdotuksen mukaan soveltaa yksinkertaisissa rikosasioissa, joissa ei ole epäselviä oikeus- tai näyttökysymyksiä. Asianosaisten olisi myös oltava läsnä, kun tuomio julistetaan. Perustelut ja muut tiedot olisi kuitenkin kirjattava tuomioon, jos käräjäoikeuden ratkaisuun ilmoitetaan tyytymättömyyttä tai asianosainen taikka muu henkilö sitä pyytää. Tuomion julistaminen olisi tallennettava ja tallenne olisi säilytettävä vuosi asian ratkaisemisesta.

Oikeusministeriö pyysi 27.2.2014 suullisia perusteluja koskevasta ehdotuksesta lausunnot yhteensä 41 eri viranomaiselta, järjestöltä ja asiantuntijalta. Lisäksi korkeimmalle oikeudelle varattiin tilaisuus antaa lausunto. Pyydetyistä lausunnoista saapui yhteensä 36. Lausunnoista on laadittu tiivistelmä (OMML 38/2014).

Enemmistö lausunnonantajista puolsi ehdotusta käräjäoikeuksien työtä säästävänä. Useat lausunnonantajat kuitenkin totesivat, että perustelujen jättäminen julistamisen varaan toisi todellista hyötyä vain, jos se olisi mahdollista myös muissa kuin näytön ja oikeuskysymyksen kannalta selvissä asioissa, joissa asianosaiset ovat olleet paikalla tuomiota julistettaessa. Esimerkkeinä mainittiin muun muassa niin sanotut poissaolotuomiot ja kirjallisessa menettelyssä annetut tuomiot.

Ehdotusta myös vastustettiin. Kirjallisten perustelujen laatimatta jättäminen arvioitiin vaikeuttavan laillisuusvalvontaa, heikentävän oikeuskäytännön yhdenmukaisuutta, lainkäytön julkisuutta, oikeusjärjestelmän legitimitettä sekä asianosaisten ja tuomareiden oikeusturvaa. Ehdotuksen tuottamiin säästöihin suhtauduttiin epäillen. Eräät lausunnonantajat pitivät myös kustannusten kasvua mahdollisena.

Lausunnoissa korostettiin perusteellisen jatkovalmistelun tarpeellisuutta. Lausunnoissa kiinnitettiin myös huomiota arkistointiin liittyviin kysymyksiin sekä ehdotuksen yhteensopivuuteen vuonna 2013 käyttöön otetun rikostuomiojärjestelmän (RITU) ja valmisteilla olevan AIPA-järjestelmän kanssa.

Oikeusministeriössä päädyttiin lausuntopalautteessa esiin tulleiden näkökohtien perusteella siihen, ettei ehdotetun perustelumallin valmistelua jatkettaisi. Sen sijaan laadittaisiin arviomuistio mahdollisuuksista keventää perusteluille asetettuja yleisiä vaatimuksia yksinkertaisissa rikosasioissa.

2 Nykytila

2.1 Lainsäädäntö

Käräjäoikeuden tuomion sisällöstä rikosasiassa säädetään oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997), jäljempänä *ROL*, 11 luvun 6 §:ssä:

Käräjäoikeuden tuomio laaditaan erilliseksi asiakirjaksi. Siinä on oltava:

- 1) tuomioistuimen nimi sekä tuomion antamispäivä;
- 2) asianosaisten nimet;
- 3) selostus asianosaisten vaatimuksista ja vastauksista perusteineen;
- 4) luettelo todistelutarkoituksessa kuulluista henkilöistä ja muista esitetyistä to-

disteista;

- 5) perustelut;
- 6) sovelletut lainkohdat ja oikeusohjeet;
- 7) tuomiolauselmä; sekä
- 8) asian ratkaisseiden jäsenten nimet ja virka-asema sekä ilmoitus siitä, onko tuomiosta äänestetty. Jos tuomiosta on äänestetty, tuomioon on liitettävä eri mieltä olleiden jäsenten mielipiteet.

Tuomioon sisältyvä selostus saadaan kokonaan tai osittain korvata liittämällä tuomioon jäljennös haastehakemuksesta tai vastauksesta taikka muusta asiakirjasta, jos tuomi-
on selvyys ei siitä vaarannu.

Kaikkiin rikostuomioihin on sisällytettävä samat tiedot.

ROL 11 luvun 6 §:n 1 momentin 1 - 2 sekä 6 - 8 kohtien tiedot liittyvät tuomion tunnistamiseen ja tuomioistuimen ratkaisun lopputulemaan. Nämä tiedot on välttämättä kirjattava tuomioon samalla tavalla asiasta riippumatta.

Momentin 3 kohdassa tarkoitettu selostus asianosaisten vaatimuksista ja vastauksista perusteluineen voidaan jo nyt pykälän 2 momentin nojalla korvata kokonaan tai osittain liittämällä tuomioon jäljennös haastehakemuksesta tai vastauksesta taikka muusta asiakirjasta, jos tuomion selvyys ei siitä vaarannu. Jos kysymyksessä on yksinkertainen asia, jossa teko ja rikosnimike on yksiselitteisesti kuvattu haastehakemuksessa, ja vastaaja on vastauksessaan tunnustanut teon ja myöntänyt syytteen oikeaksi, voi olla riittävää, että selostus syyttäjän vaatimuksista ja perusteluista korvataan haastehakemuksen jäljennöksellä ja vastaajan osalta todetaan teon tunnustaminen. Voimassa oleva laki mahdollistaa näin ollen jo nyt vaatimusten ja vastausten selostamisen yksinkertaisella tavalla silloin kun se on tarkoituksenmukaista. Käytännössä tätä mahdollisuutta ei juuri käytetä. Tämä johtuu siitä, että syyttäjän vaatimukset kirjautuvat automaattisesti tuomiopohjaan Sakari- ja RITU-järjestelmistä. Vastaajan vastaukset kirjaa tuomiopohjaan alustavasti kärjäsihteerin, eikä työ siksi mainittavasti kuormita lainkäyttöhenkilökuntaa.

Momentin 4 kohdan mukaan tuomiossa on oltava luettelo todistelutarkoituksessa kuulluista henkilöistä ja muista esitetyistä todisteista. Luetteloa ei ollut esitetty otettavaksi säännökseen lakia edeltäneessä hallituksen esityksessä HE 82/1995 vp. Kohta lisättiin pykälään eduskuntakäsittelyn yhteydessä tuomion rakenteen selkeyttämiseksi siten, että kaikki käsittelytiedot mainittaisiin tuomion alussa (ks. LaVM 9/1997 vp s. 22). Laajoissa asioissa luettelo voi muodostua pitkäksi. Yksinkertaisissa asioissa todistelueluettelossa voi olla mainittuna vain esimerkiksi veren alkoholi- tai huumausainepitoisuutta koskeva tutkimus.

Momentin 5 kohdan mukaan tuomiossa on oltava perustelut. Tuomion perusteluista rikosasiassa säädetään tarkemmin ROL 11 luvun 4 §:ssä:

Tuomio rikosasiassa on joko syylliseksi tuomitseva tai vapauttava.

Tuomio on perusteltava. Perusteluista on ilmentävä, mihin seikkoihin ja oikeudelliseen päättelyyn ratkaisu perustuu. Perusteluissa on myös selostettava, millä perusteella riitainen seikka on tullut näytetyksi tai jäänyt näyttämättä.

Jos rikosasiassa on kuultu anonyymiä todistajaa, tuomioistuimen on erityisesti perusteltava, mikä merkitys hänen kertomuksellaan oli näyttönä asiassa ja mihin toimenpiteisiin ryhdyttiin puolustuksen oikeuksien turvaamiseksi. Tuomioistuimella on sama perusteluvollisuus, jos asianomistajan tai todistajan henkilökohtaisen kuulemisen asemesta todisteena käytettiin esitutkintapöytäkirjaan tai muulle asiakirjalle merkittyä tai muulla tavalla tallennettua lausumaa. Tuomioistuimen on tällöin myös erityisesti perusteltava, miksi asianomistajaa tai todistajaa ei kuultu henkilökohtaisesti oikeudenkäynnissä.

Jos kysymys on asiasta, joka ei ole riitainen, riittää 4 §:n 2 momentin nojalla, että perusteluista ilmenee, mihin seikkoihin ja oikeudelliseen päättelyyn ratkaisu perustuu. Perusteluissa riittää siten olennaisen toteaminen. Esimerkiksi riidattomassa rattijuopumusasiassa perusteluissa olisi todettava syyksilukemisen perustuvan vastaajan tunnustamiseen, siihen, ettei tunnustamisen oikeellisuutta ole aihetta epäillä, mittaustulokseen veren alkoholipitoisuudesta sekä rikoksen tunnusmerkistön täyty-

miseen. Hallituksen esityksen HE 82/1995 vp s. 128 mukaan tilanteessa, jossa kysymys on vähäisestä asiasta ja ratkaisukäytäntö on vakiintunut, tuomittavaa rangaistusta ei välttämättä tarvitsisi lainkaan perustella. Jos asia on riitainen, on perusteluista luonnollisesti käytävä ilmi se, miksi tuomioistuimien on tosiseikkojen ja näytön arvioinnissa päätyttyä tiettyyn lopputulokseen. Vastaavasti, jos rangaistuksen mittaaminen poikkeaa tavanomaisesta, on tämä perusteltava.

Voidaan katsoa, että esitöissä mainittu mahdollisuus olla perustelematta rangaistuksen mittaamista on käytännössä siten vanhentunut, että perusteluissa aina viitataan vähintäänkin yleiseen oikeuskäytäntöön. Muutoinkin perusteluilta edellytetään nykyisin enemmän yksityiskohtaisuutta kuin mitä ROL:ia säädettäessä tarkoitettiin. Muun muassa jatkokäsittelylupajärjestelmän käyttöönotto hovioikeudessa edellyttää, että hovioikeus muutoksenhakutilanteessa pystyy ottamaan kantaa tuomion lopputuloksen oikeellisuuteen tuomion ja siitä tehdyn valituksen perusteella. Perusteluiltaan liian suppea tuomio voi johtaa siihen, että hovioikeus ei pysty ottamaan kantaa tuomion lopputuloksen oikeellisuuteen ja joutuu tarpeettomasti myöntämään jatkokäsittelyluvan oikeudenkäymiskaaren 25 a luvun 11 §:n 2 kohdan (tarkistusperuste) perusteella, vaikka lopputuloksen oikeellisuus olisikin yksityiskohtaisempien perustelujen valossa ollut ilmeinen.

2.2 Rikostuomiosovellus (RITU)

Oikeushallinnon alalla on käytössä useita tietoteknisiä järjestelmiä muun muassa asiahallintaa varten. Sakari on syyttäjien ja käräjäoikeuksien rikosasioiden diariointi- ja asiahallintajärjestelmä sekä näihin asioihin liittyvien asiakirjojen tuottamis- ja hallintajärjestelmä. Järjestelmään kirjatut tiedot siirtyvät sähköisesti syyttäjältä käräjäoikeuteen.

RITU ei ole asiahallintajärjestelmä, vaan rikostuomion laatimista varten tarkoitettu tietotekninen sovellus, jota käytetään käräjäoikeuksissa ja hovioikeuksissa. Sovellus hyödyntää Sakari-järjestelmään tallennettuja tietoja. Tästä seuraa, että esimerkiksi syyttäjän rangaistusvaatimukset perusteluineen samoin kuin asianomistajan korvausvaatimukset, jos ne on esitetty esitutkintavaiheessa, siirtyvät suoraan syyttäjän haastehakemuksesta rakenteelliseen RITU-pohjaan. Vastaavasti siirtyy luettelo todistelusta. Tosin todisteluettelo on tuomion laatimisen yhteydessä yleensä muokattava.

Vastaajan vastaus perusteluineen sekä todistelu, johon vastaaja vetoaa, on lähtökohtaisesti kirjattava erikseen tuomiopohjaan asian käsittelyn yhteydessä. Myös mahdolliset muutokset vaatimuksiin, perusteluihin ja todisteisiin on kirjattava tuomiopohjaan erikseen.

Oikeushallinnon asiahallintaa ja tuomion laatimista yksinkertaistavia järjestelmiä kehitetään edelleen. Valmisteilla on erityisesti niin sanottu AIPA-järjestelmä, jota käytettäisiin asiahallintaan ja tuomion laatimiseen myös hakemus- ja riita-asioissa.

2.3 Rikostuomion antaminen

Rikosasian ratkaisemisesta ja tuomion antamisesta säädetään ROL 11 luvun 7 §:ssä:

Päätösneuvottelu on pidettävä heti pääkäsittelyn päätyttyä tai viimeistään seuraavana päivänä. Päätösneuvottelun päätyttyä asiassa on julistettava tuomio. Jollei tuomion julistaminen kokonaisuudessaan ole tarpeen, tuomiosta on sitä julistettaessa ilmoitettava sen perustelut ja tuomiolauselma. Asianosaisten siihen suostuessa perustelut voidaan tällöin ilmoittaa ainoastaan pääpiirteittäin. Jos tuomiosta on äänestetty, siitä on ilmoitettava tuomion julistamisen yhteydessä.

Jos laajassa tai vaikeassa asiassa tuomioistuimen jäsenten neuvottelu tai tuomio on laatiminen sitä vaatii, tuomio saadaan antaa tuomioistuimen kansliassa 14 päivän kuluessa pääkäsittelyn päättymispäivästä. Jos tuomiota ei voida erityisestä syystä antaa sanotussa määräajassa, se on annettava niin pian kuin mahdollista. Käsittelyn päättyessä saapuvilla oleville asianosaisille on ilmoitettava tuomion antamispäivä.

Kun syyte jätetään tutkimatta tai hylätään pääkäsittelyä toimittamatta, päätös tai tuomio annetaan viivytyksettä tuomioistuimen kansliassa. Tuomioistuimen on tällöin ilmoitettava asianosaisille kirjallisesti tuomion antamispäivä hyvissä ajoin ennen tuomion antamista.

Pääsäännön mukaan rikosasiassa annettu tuomio julistetaan suullisesti päätösneuvottelun päättymisen jälkeen. Tuomiota ei tarvitse julistaa kokonaisuudessaan. Tällä tarkoitetaan sitä, että tuomion selostusosaa, eli asianosaisten vaatimuksia perusteluineen, ei aina tarvitse julistaa (ks. HE 82/1995 vp s. 131). Tuomiosta on kuitenkin ilmoitettava tuomion perustelut ja tuomiolauselma.

Jos asianosaiset siihen suostuvat, voidaan perustelut ilmoittaa vain pääpiirteittäin. Mahdollisuus ilmoittaa perustelut vain pääpiirteittäin sisällytettiin lakiin vuonna 2002. ROL:n tuoma mahdollisuus antaa tuomio kansliassa oli johtanut siihen, että vähänkin aikaa vievässä ja monitahoisemmassa jutussa tuomion antaminen usein siirrettiin kansliassa tapahtuvaksi. Koska tuomion julistamisessa on paljon etuja verrattuna tuomion antamiseen kansliassa (ks. HE 32/2002 vp s. 77 - 78), katsottiin aiheelliseksi muuttaa säännöstä siten, että tuomio voitaisiin julistaa vailla viimeistelyjä perusteluja. Tuomion perustelut voidaan siten julistettaessa ilmoittaa niin, että viimeistely muotoilu laaditaan vasta tuomion puhtaaksikirjoitusvaiheessa. Tämä ei hallituksen esityksen perustelujen mukaan kuitenkaan tarkoita sitä, että perustelujen asiallista sisältöä tai uusia perusteluita voisi lisätä kirjoitusvaiheessa. Muutoksella ei myöskään ollut tarkoitus lieventää tuomion yleistä perusteluvollisuutta tai alentaa perustelujen sisältövaatimuksia aiemmasta.

Oikeusministeriön 14.2.2014 päivätyssä muistiosta annettujen lausuntojen perustella voidaan todeta, että käräjäoikeuksissa jo nykyisinkin julistetaan käytännössä kaikki julistettavissa olevat tuomiot.

Tuomio voidaan julistaa pääkäsittelyn päätteeksi, vaikka vastaaja ei itse ole paikalla (ROL 8 luvun 11 – 12 §). Tällainen niin sanottu poissaolotuomio saadaan antaa, jos vastaajan läsnäolo ei asian selvittämiseksi ole tarpeen, ja jos hänet on ratkaisun uhalla kutsuttu tuomioistuimeen. Poissaolokäsittelyssä voidaan tuomita sakkorangaistus tai enintään kolmen kuukauden vankeusrangaistus ja enintään 10 000 euron suuruinen menettämisseuraamus. Vastaajan suostumuksella asia voidaan tutkia ja ratkaista hänen poissaolostaan huolimatta, jos hänet on sellaisella uhalla kutsuttu tuomioistuimeen ja jos hänen läsnäolonsa asian selvittämiseksi ei ole tarpeen. Rangaistukseksi ei tuolloin voida tuomita kuutta kuukautta ankarampaa vankeusrangaistusta.

Poissaolotuomiota ei voida antaa, ellei asiaa voida pitää selvitettyinä. Tämän vuoksi poissaolotuomioiden perustelut ovat usein varsin suppeat ja käytännössä rinnastuvat alla selostetussa kirjallisessa menettelyssä annettuun tuomioon. Jos käsittelyssä on kuitenkin otettu vastaan suullista näyttöä, näytön arviointi on selostettava tuomiossa, minkä vuoksi perustelut voivat tältä osin olla kirjallisessa menettelyssä annettujen tuomioiden perusteluja pidemmät. Koska asianosainen ei poissaolotilanteessa voi suostua perustelujen ilmoittamiseen pääpiirteittäin, poissaolotuomion perustelut on ilmoitettava lopullisessa muodossaan. Ottaen huomioon, että poissaolotuomioiden perustelut yleensä ovat suppeat, ei sanotulla seikalla ole tuomion laatimisen kannalta merkitystä.

Rikosasian ratkaisemisesta kirjallisessa menettelyssä säädetään ROL 5 a luvussa. Siitä, milloin rikosasia voidaan ratkaista pääkäsittelyä toimittamatta, säädetään luvun 1 §:ssä:

Asia voidaan ratkaista pääkäsittelyä toimittamatta (kirjallinen menettely), jos:

1) mistään syyttäjän syytteessä tarkoitetusta yksittäisestä rikoksesta ei syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai vankeutta enintään kaksi vuotta;

2) vastaaja tunnustaa syyttäjän syytteessä kuvatun teon sekä käräjäoikeudelle antamallaan nimenomaisella ilmoituksella luopuu oikeudestaan suulliseen käsittelyyn ja suostuu asian ratkaisemiseen kirjallisessa menettelyssä;

3) vastaaja on teon tehdessään ollut täysi-ikäinen;

4) asianomistaja on esitutkinnassa tai kirjallisesti myöhemmin ilmoittanut, ettei vaadi pääkäsittelyn toimittamista; ja

5) pääkäsittelyn toimittaminen on asian selvitettyyn tilaan nähden myös kokonaisuutena arvioiden tarpeetonta.

Kirjallisessa menettelyssä rangaistukseksi ei voida tuomita ankarampaa rangaistusta kuin yhdeksän kuukautta vankeutta.

Kirjallisessa menettelyssä annettu tuomio tai päätös saadaan perustaa vain syytteessä esitettyihin seikkoihin, vastaajan tunnustukseen, asianosaisten mahdollisiin kirjallisesti esittämiin taikka heidän suullisesti esittämiinsä, pöytäkirjattuihin vaatimuksiin, vastauksiin tai lausumiin sekä muuhun asian käsittelyssä syntyneeseen kirjalliseen aineistoon. Käräjäoikeudelle toimitettua esitutkintapöytäkirjaa saadaan käyttää tuomion tai päätöksen perusteena vain siltä osin kuin asianosaiset ovat siihen vedonneet (ks. ROL 5 a luvun 7 §).

Kirjallisessa menettelyssä annettu tuomio sisältää samat tiedot kuin pääkäsittelyn jälkeen annettu tuomio. Vuonna 2014 käräjäoikeuksissa ratkaistiin 33 prosenttia kaikista rikosasioista kirjallisessa menettelyssä.

Tammikuun alusta 2014 tuli sovellettavaksi uusi niin sanottu syyteneuvottelumenettely. Menettelystä ja sen soveltamisalasta säädetään ROL 1 ja 5 b luvussa. Menettely on tarkoitettu sovellettavaksi erityisesti laajojen talousrikosvyyhtien käsittelyyn ja sen tavoitteena on alentaa oikeudenkäyntien kokonaiskustannuksia sekä tehostaa ja nopeuttaa käsittelyä kuitenkin niin, että sekä rikoksesta epäillyn että asianomistajan oikeudet turvataan. Sen sijaan rattijuopumusrikoksen tai muun yleensä varsin helposti selvitetävän rikoksen käsittelyyn menettelyä ei ole tarkoitus soveltaa.

Järjestelmä toimii siten, että syyttäjä tunnustuksen perusteella tekee rikoksesta epäillyn kanssa tuomioesityksen, joka käsitellään tuomioistuimessa kevennetyssä menettelyssä, niin sanotussa tunnustamisoikeudenkäynnissä.

Tunnustamisoikeudenkäynti edellyttää epäillyn tai vastaajan sekä asianomistajan suostumusta. Tunnustamisoikeudenkäynti on suullinen. Syyttäjän ja vastaajan on oltava henkilökohtaisesti läsnä. Tunnustamisoikeudenkäynnissä tuomioistuin tutkii tunnustuksen pätevyyden ja muut tuomioesitykseen liittyvät kysymykset sekä muut tuomioesityksessä tarkoitettuun rikokseen perustuvat vaatimukset. Tuomioistuin antaa tuomioesityksen mukaisen tuomion, jos se lukee rikoksen vastaajan syyksi tuomioesityksen mukaisesti eikä tuomion antamiselle ole muuta estettä. Tuomioistuin mittaa rangaistuksen lievennetyltä rangaistusasteikolta.

Tuomio laaditaan muiden rikostuomioiden tapaan ROL 11 luvun 6 §:n mukaisesti. Koska asiassa ei lähtökohtaisesti ole riittäviä seikkoja, näyttökysymystä koskevat perustelut laaditaan suppeiksi. Myös oikeuskysymystä koskevat perustelut voivat olla yleensä niukemmat kuin tavanomaisen oikeudenkäynnin päätteeksi laadittavassa tuomiossa, kun tuomioistuin ja asianosaiset ovat yhtä mieltä rikosnimikkeestä ja mahdollisesti muistakin asiassa käsitellyistä kysymyksistä.

Syyteneuvottelua koskevia säännöksiä sovelletaan rikoksiin, joista ei ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin kuusi vuotta vankeutta. Sitä ei kuitenkaan sovelleta henkeen tai terveyteen kohdistuviin rikoksiin taikka seksuaalirikoksiin, jotka loukkaavat seksuaalista itsemääräämisoikeutta tai kohdistuvat lapsiin. Syyteneuvottelun käyttämistä harkittaessa syyttäjän on otettava huomioon asian laatu, menettelystä mahdollisesti aiheutuvat kustannukset, siihen kuluva aika ja muut olosuhteet.

Virallisia tilastotietoja tunnustustuomioiden määrästä ei ole vielä saatavilla. Valtakunnansyyttäjänvirastosta saatujen tietojen mukaan olisi tähän mennessä annettu yhteensä 20 tunnustustuomiota.

2.4 Kansainvälinen vertailu

Ruotsi

Rikostuomion sisällöstä säädetään Ruotsin oikeudenkäymiskaaren (*rättegångsbalken*, jäljempänä *RB*) 30 luvun 5 ja 6 §:ssä.

RB 30 luvun 5 §:n 1 kappaleen mukaan tuomio laaditaan kirjalliseksi asiakirjaksi jaksoihin eriteltynä siten, että siinä on tuomioistuimen nimi sekä tuomion antamispaikka ja –päivä, asianosaisten sekä asianosaisten asiamiehen, avustajan ja vastaajan puolustajan nimet, tuomiolauselma, asianosaisten vaatimukset ja vastaukset perusteluineen, tuomion perustelut ja tiedot siitä, mitä asiassa katsotaan toteen näytetyksi.

Luvun 6 §:ssä säädetään niin sanotusta yksinkertaisesta tuomiosta (*förenklad dom*). Säännöksen mukaan tilanteessa, jossa vastaaja on myöntänyt teon ja rangaistukseksi määrätään muu seuraamus kuin vankeus, suljettu nuorisohuolto tai enintään kuusi kuukautta vankeutta, tuomio saadaan laatia yksinkertaiseen muotoon. Jos asiassa esitetään yksityisoikeudellinen vaatimus, voidaan tuomio laatia yksinkertaiseen muotoon vain, jos vastaaja myöntää vaatimuksen oikeaksi tai jos tuomioistuin pitää asiaa selvänä. Yksinkertaisen tuomion laatiminen ei edellytä sitä, että vastaaja henkilökohtaisesti tai asiamiehen edustamana myöntää teon oikeaksi tuomioistuimen istunnossa. Yksinkertainen tuomio voidaan antaa myös tilanteessa, jossa vastaaja on jäänyt pois istunnosta, edellyttäen, että vastaaja on tunnustanut teon esitutkinnassa ja muut edellytykset yksinkertaisen tuomion antamiseen ovat käsillä.

Säännös on harkinnanvarainen. Esitöiden mukaan tuomiomuotoa olisi käytettävä vain yksinkertaisissa tapauksissa, joissa myös tuomittava seuraamus on selvä.

Laissa ei tarkemmin säädetä siitä, mitä tietoja yksinkertaiseen muotoon laadittavaan tuomioon tulee sisällyttää. Ruotsin tuomioistuinviraston (*Domstolsverket*) ohjeistuksen DVFS 1998:4 mukaan perusteluja ei ollut tarpeen sisällyttää yksinkertaiseen tuomioon. Tuomioon oli kuitenkin otettava tiedot teon kuvauksesta, rikosnimikkeestä ja sovelletuista lainkohdista. Ohje kumottiin vuonna 2006, eikä uutta ohjeistusta ole annettu. Käytännössä kumottua ohjetta noudatetaan edelleen.¹ Ruotsissa tuomiot laaditaan VERA-tietojärjestelmään.

Ruotsissa ei ole käytössä tunnustustuomiotyypistä järjestelmää.

Norja

Rikosasian tuomiossa tulee rikosprosessilain (*straffeprosessloven*) 39 §:n mukaan olla lyhyt selostus asiasta sekä esitetystä vaatimuksista, ratkaisun perustelut ja tuomiolauselma. Tuomioon on lisäksi otettava tavanomaiset tunnistetiedot, eli tuomioistuimen ja tuomareiden nimet, tuomion antamispäivä ja -paikka sekä asianosaisten ja asiamiesten nimet. Tuomioon ei ole tarpeen sisällyttää asianosaisten vaatimusten perusteita, mutta ne on rikosprosessilain 19 §:n mukaan kirjattava pöytäkirjaan.

Tuomio laaditaan kirjalliseksi asiakirjaksi, jonka asian ratkaisemiseen osallistuneet tuomarit allekirjoittavat.

Tuomion perusteluista säädetään rikosprosessilain 40 §:ssä. Langettavan rikostuomion perusteluissa on mainittava syyksilukemisen osalta yksiselitteisesti ja tyhjentävästi ne tosiseikat, jotka tuomioistuin on katsonut toteen täytetyiksi ja joihin tuomioistuin on perustanut ratkaisunsa, sekä sovellettu rangaistussäännös. Kun syytetty tuomitaan, perusteluissa on myös mainittava seikat, joita tuomioistuin on painottanut rangaistuksen ja muiden seuraamusten määräämisessä. Tuomion perusteluille asetetut vaatimukset ovat samat riippumatta siitä, onko syytetty myöntänyt syytteessä mainitun teon oikeaksi vai ei.

Jos syytetty vapautetaan, tuomion perusteluissa on todettava ne rikosvastuun edellytykset, jotka eivät ole täyttyneet, tai ne tosiseikat, jotka estävät rangaistukseen tai muuhun seuraamukseen tuomitsemisen.

Jos asia on ratkaistu lautamieskokoontaprosessissa, tuomiossa on mainittava todistusharkinnan pääkohdat.

Jos syytetty on tunnustanut rangaistusvaatimuksessa tarkoitetun teon ja hänen syyllisyytensä voidaan muutoinkin pitää selvitettyinä, asia voidaan ratkaista tunnustustuomiolla (*tilståelsesdom*) syytetyn suostumuksella yhden tuomarin kokoonpanossa. Tunnustustuomiosta säädetään rikosprosessilain 248 §:ssä. Jotta tunnustustuomio voidaan antaa, syytetyn on oltava henkilökohtaisesti läsnä istunnossa ja tunnustettava teko oikeuden edessä. Teon tunnustaminen esitutkinnassa ei riitä. Tun-

¹ Fitger, Peter – Sörbom, Monica – Eriksson, Tobias – Hall, Peter – Palmkvist, Ragnar – Renfors, Cecilia. Rättegångsbalken. Lund 1984. Jatkuvatäyten kansiö.

nustustuomio julistetaan suullisen käsittelyn päätteeksi. Tunnustustuomioissa todistusharkintaa ei ole tarpeen selostaa. Muilta osin tunnustustuomioon on otettava samat tiedot kuin tavanomaisiin tuomioihin.

Norjassa vuonna 2011 rikosasioissa annetuista tuomioista 47 % oli tunnustustuomioita.

Tanska

Tuomion sisällöstä säädetään muun muassa oikeudenkäyntilain (*lov om rettens pleje, retsplejeloven*) 20 luvussa. Säännöksiä sovelletaan sekä rikos- että riita-asioissa annettuihin tuomioihin ja päätöksiin. Tuomioiden ja päätösten yleinen perusteluvollisuus on ilmaistu oikeudenkäyntilain 218 §:ssä. Tuomioon otettavista tiedoista säädetään tarkemmin 218 a §:ssä. Säännöksen mukaan tuomioissa tulee olla selostus asiasta, siinä esitetystä vaatimuksista sekä tarvittavissa määrin tuomioistuimelle esitetyistä lausumista eli suullisesta todistelusta, sekä niistä tosiseikoista ja oikeuskysymyksistä, joita tuomioistuin on painottanut ratkaistessaan asian. Rangaistusvaatimus on sisällytettävä rikostuomioon.

Oikeudenkäyntilain 218 a §:n 5 kappaleen mukaan selostusta suullisen todistelun sisällöstä ei tarvitse sisällyttää rikostuomioon, jos todistelua ei ole kirjattu pöytäkirjaan (*retsbogen*). Lain 710 §:n mukaan tuomioistuimessa annettujen lausumien olennainen sisältö kirjataan pöytäkirjaan. Lain 711 §:n 1 kappaleen mukaan alioikeuden (*byret*) pääkäsittelyssä tai tunnustusasian (*tilståelsesag*) käsittelyssä annetut lausumat kuitenkin äänitetään. Jos näin on tehty, lausuman sisältöä ei kirjata pöytäkirjaan kuin säännöksessä tarkemmin esitetyistä syistä. Koska asianosaisen, todistajan tai muun asiassa kuul-tavan lausuma yleensä tallennetaan, eikä siten kirjata pöytäkirjaan, ei lausuman sisältöä ole välttämätöntä sisällyttää rikosasiassa annettuun tuomioon.

Tarkempia säännöksiä lautamieskokoontuomiossa annettua ensimmäisen oikeusasteen langettavan ja vapauttavan rikostuomion sisällöstä löytyy oikeudenkäyntilain 883 – 884 §:ssä. Sanottuja säännöksiä ei kuitenkaan sovelleta esimerkiksi oikeudenkäyntilain 831 §:ssä tarkoitettussa tunnustusasiassa annettuun tuomioon tai asiaan, joka on ratkaistu kokoonpanossa, jossa ei ole maallikkojäseniä. Tanskassa vuonna 2014 annetuista rikostuomioista 11 % oli ratkaistu tunnustusasiassa ja 54 % yhden lainoppineen tuomarin kokoonpanossa.

Langettavan rikostuomion perusteluissa on mainittava syyksilukemisen osalta ne tosiseikat, jotka tuomioistuin on katsonut toteen näytetyiksi ja joihin tuomioistuin on perustanut langettavan tuomi- onsa, sovellettu lainkohta sekä rangaistuksen oikeusperusta.

Jos syytetty vapautetaan, tuomion perusteluissa on todettava ne rikoksen tunnusmerkistökijät, joita ei ole näytetty toteen, tai ne tosiseikat, jotka estävät rangaistukseen tuomitsemisen, sekä sovel- letut lainkohdat.

Jos tuomio ei ole yksimielinen, tulee tuomioon sisällyttää vähemmistön mielipide perusteluineen.

Todistusharkinnan kirjaamisesta tuomioon ei säädetä Tanskan oikeudenkäyntilaissa.

Saksa

Saksan rikosprosessikaaren (*Strafprozeßordnung*, jäljempänä *StPO*) 260 §:ssä säädetään tuomion sisällöstä. Langettavassa rikostuomiossa on todettava mihin rangaistavaan tekoon syytetty on katsottu syyllistyneen, rikosnimike sekä tuomittu seuraamus. Tuomioon on myös sisällytettävä täsmällinen luettelo sovelletuista lainkohdista. *StPO* 261 §:ssä säädetään vapaasta todistusharkinnasta. Todistusharkinnan perusteleminen ei ole säännöksiä, mutta käytännössä näytön arviointi perustellaan.

StPO 267 §:ssä säädetään tuomion perusteluista. Säännös on hyvin seikkaperäinen. Jos kuitenkin kaikki muutoksenhakuun oikeutetut asianosaiset luopuvat muutoksenhakuoikeudestaan tai muutosta ei ole haettu muutoksenhauulle asetetun määräajan puitteissa, riittää, että tuomion perusteluissa todetaan ne toteen näytetyt tosiseikat, jotka muodostavat rikoksen tunnusmerkistön, sekä asianomainen rangaistussäännös. Jos syytetty on tuomittu vain sakkorangaistukseen tai sakkorangaistukseen ja ajo-oikeuden menettämiseen tai varoitukseen ja ehdolliseen rangaistukseen, ja syytetty on myöntänyt teon, riittää, että tuomion perusteluissa viitataan oikeaksi myönnettyyn syytteeseen. Muilta osin perustelujen sisältö jää tuomioistuimen tapauskohtaiseen harkintaan. Tuomion perusteluja voidaan myöhemmin täydentää, jos muutoksenhauulle asetettu määräaika palautetaan.

Jos tuomio on vapauttava, tuomion perusteluista on käytävä ilmi, onko vapauttava ratkaisu perustunut riittämättömään näyttöön, vai siihen, ettei toteen näytetty teko johda rikosvastuuseen. Jos muutoksenhakuun oikeutetut asianosaiset luopuvat muutoksenhakuoikeudestaan tai muutosta ei ole haettu muutoksenhauulle asetetun määräajan puitteissa, riittää, että tuomion perusteluissa todetaan se, johtuiko vapauttava tuomio tosiseikan näyttämättä jäämisestä vai oikeuskysymyksen tulkinnasta.

3 Tavoite ja toteuttamisvaihtoehdot

Tuomioasiakirjan laatimista on pyritty yksinkertaistamaan eri tiedonkäsittelysovelluksin. Jo nyt tiedontallennus- ja tiedonsiirtojärjestelmät tuottavat rikostuomiopohjaan automaattisesti osan tuomioon sisällytettävistä tiedoista. Esimerkiksi tiedot esitetyistä vaatimuksista ja todistelusta siirtyvät tuomioasiakirjaan. Tuomiolle asetettujen sisältövaatimusten keventäminen niin, että automaattisesti tuotettuja tietoja olisi poistettava, ei yksinkertaistaisi tuomion kirjoittamista vaan toisi enemminkin lisätyötä. Jos tavoite on tuomion sisällön yksinkertaistaminen, tarkoittaisi tämä käytännössä perusteluvollisuuden keventämistä tai lyhyempien perustelujen hyväksymistä. Tuomiolle asetettujen sisältövaatimusten keventäminen muilta osin ei ole tarkoituksenmukaista.

Perustuslain 21 §:n 2 momentin mukaan oikeus saada perusteltu päätös turvataan lailla. Sanottu säännös koskee sekä tuomioistuimia että muita viranomaisia. Tuomio on siten perusteltava ja perustelujen on täytettävä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset. Keskeisintä on, että tuomiosta riittävän selvästi käy ilmi se, mihin tosiseikkoihin ja oikeudelliseen päättelyyn tuomioistuimen ratkaisu perustuu.

Kirjallisessa menettelyssä annetut tuomiot

Nykyisin suurin osa lievemmistä rikosasioista, jossa vastaaja on tunnustanut rikoksen, käsitellään kirjallisessa menettelyssä. Rattijuopumus tai myymälävarkaus on tyypillinen esimerkki tällaisesta rikoksesta. Tunnustuksen näyttöarvo on näissä asioissa tavanomaista suurempi. Kirjallisessa menet-

telyssä annetun tuomion perustelut voivat siksi olla varsin suppeat ilman, että vastaajan tai asianomistajan oikeusturva vaarantuu tai oikeudellinen päättely jää vajaaksi. Esimerkiksi tunnustetun rätijuoopumuksen syyksilukemisen perusteluksi riittää maininta siitä, että syyksilukeminen perustuu vastaajan tekemään tunnustamiseen ja että tunnustamisen oikeellisuutta ei ole aihetta epäillä. Tarvittaessa perusteluissa voidaan myös tunnustamisen tukena viitata hengitysilman tai veren alkoholi-pitoisuuden mittaustulokseen. Enempi perustelu on selvässä asiassa tarpeeton. Seuraamuksen valinta ja rangaistuksen mittaaminen on luonnollisesti perusteltava erikseen, mutta myös se on tehtävissä ”suppean kaavan mukaan” yleiseen oikeuskäytäntöön viitaten etenkin tilanteessa, jossa lieventämistä tai koventamisperusteita ei ole. Sama koskee ajokiellon pituutta.

Tuomion perusteluvollisuuden muuttaminen esimerkiksi Ruotsin järjestelmää vastaavaksi siten, että tuomion perusteluksi riittäisi yksin viittaus teon tunnustamiseen, ei vaikuttaisi juuri lainkaan perustelujen laajuuteen selvässä asiassa. Kysymys olisi käytännössä kahden tai kolmen vakiomuotoisen lauseen poistamisesta tuomion perustelukohdasta. Perustelujen jättäminen kokonaan kirjoittamatta kuitenkin heikentäisi tuomioasiakirjan ymmärrettävyyttä ja selkeyttä, ja sen vuoksi myös oikeusjärjestelmän legitimitettiin. Kun muutoksesta ei myöskään ole saatavissa työsäästöä, riittäviä perusteita niin sanotun yksinkertaiseen muotoon laaditun tuomion käyttöönottamiselle rikosasiassa ei ole.

Poissaolotuomiot

Rikosasia voidaan ratkaista pääkäsittelyssä vastaajan poissaolosta huolimatta, jos hän on tästä mahdollisuudesta tietoinen ja hänen läsnäolonsa ei ole asian selvittämiseksi tarpeen. Poissaolotuomion antaminen ei edellytä sitä, että vastaaja on tunnustanut syytteen oikeaksi, vaan ainoastaan sen, että asia on tuomioistuimen arvion mukaan selvä. Vastaajaa ei poissaolokäsittelyssä voida tuomita ankarampaan rangaistukseen kuin kolme kuukautta vankeutta. Jos vastaaja on suostunut poissaolokäsittelyyn, enimmäisrangaistus on kuusi kuukautta vankeutta.

Poissaolotuomio voidaan antaa vain silloin, kun asia on selvä. Kun asia on selvä, perustelujen ei tarvitse olla laajat. Jos vastaaja on tunnustanut teon, perustelujen ei tarvitse olla kirjallisessa menettelyssä laadittavia perusteluja laajempia. Jos vastaaja on kiistänyt teon ja asiassa sen vuoksi on otettava vastaan näyttöä, on tuomion perusteluissa arvioitava asiaa laajemmin. Mahdollista on, että tuomion selostusosa on välillä muodostunut tarpeettoman raskaaksi ottaen huomioon, että kysymys kuitenkin aina on selvästä asiasta. Voi myös olla, että tuomioissa tarpeettomasti selostetaan mahdollisen suullisen näytön sisältöä, vaikka laki ei sitä edellytä.

Jos vastaaja ei ole saapuvilla pääkäsittelyssä, tuomio on julistettava lopullisessa muodossaan, koska asianosainen ei ole paikalla suostumassa siihen, että tuomion perustelut ilmoitetaan pääpiirteittäin. Tällöin tuomarin on käytännössä aina laadittava jonkinlainen kirjallinen versio tuomiosta perusteluneen. Jos perustelut on laadittu siten, että ne ovat julistettavissa, niiden siirtäminen RITU-järjestelmän tuottamaan tuomiopohjaan ei voi viedä merkittävästi työaikaa.

Ei ole todennäköistä, että poissaolotuomion perusteluvollisuutta voitaisiin olennaisesti vähentää nykyisestä asianosaisten oikeusturvaa vaarantamatta. Jos arvioidaan, että lainvoimaiseksi jäävien poissaolotuomioiden perustelujen kirjoittamiseen kuuluu merkittävä työmäärä, tulisi perusteluja tiivistää. Tämä ei kuitenkaan edellytä lainsäädännön muuttamista, vaan on toteutettavissa koulutuksella ja käytäntöjä tarkistamalla.

Pääpiirteittäin ilmoitetut perustelut

Oikeudenhoidon uudistamisohjelmaan sisällytettyä ehdotusta tuomion kirjallisista perusteluista luopumisesta perustellaan sillä, että lainvoimaiseksi jäävien ratkaisujen kirjoittamiseen kuluu nykyisin merkittävä työmäärä ilman, että siitä on saatavissa vastaavaa hyötyä. Perustelujen kirjaaminen arvioidaan tarpeettomaksi tilanteessa, jossa tuomio julistetaan ja se jää lainvoimaiseksi asianosaisten tyytyessä tuomioistuimen ratkaisuun.

Jos tuomio julistetaan suullisesti päätösneuvottelun päättymisen jälkeen, tuomion perustelut voidaan asianosaisten suostumuksella ilmoittaa vain pääpiirteittäin. Kuten edellä 2.3 jaksossa todetaan, pyrittiin tällä tavoin mahdollistamaan tuomion julistaminen, vaikka perusteluja ei ollut vielä tuomiota julistettaessa laadittu lopulliseen muotoonsa. Kärjistäen voidaan hallituksen esityksen perustelujen valossa katsoa, että tarkoitus oli mahdollistaa tuomion perustelujen julistaminen puhekielellä siten, että ne laadittaisiin kirjakielelle vasta tuomion puhtaaksikirjoitusvaiheessa.

Todellisuus ei vastaa hallituksen esityksen perusteluja, vaan ennemminkin lain sanamuotoa. Kun tuomion perustelut julistetaan pääpiirteittäin, pääpiirteisyys kohdentuu etenkin todistelun sisällön selostamiseen. Pääkäsittelyssä esitettyä todistelua ei ole tarpeen selostaa asianosaisille, jotka ovat juuri olleet läsnä todistelua vastaanotettaessa. Tuomiota julistettaessa voidaan siksi lain edellyttämällä tavalla keskittyä selostamaan näytön arviointia eli sitä, millä perusteella riitainen seikka on tullut näytetyksi tai jäänyt näyttämättä. Kun tuomio myöhemmin laaditaan asiakirjaksi, käy kuitenkin helposti niin, että todistelua ryhdytään referoimaan näytön arvioinnin taustaksi.

Todistelua ei lain mukaan tarvitse selostaa tuomiossa. Ottaen erityisesti huomioon, että vastaanotettu suullinen todistelu aina tallennetaan ja kirjallinen aineisto liitetään jutun asiakirjavihkoon, todistelun sisällön selostaminen laajasti ei ole tarpeellista.

Vaikka näytön sisältöä ei tuomiossa tarvitse selostaa, on näytön arviointi kirjattava tuomioon. Jos asia on riitainen ja näyttö- tai asiakysymykset epäselviä, on tuomioista pystyttävä päättelemään, miksi tuomioistuin päätyi tiettyyn ratkaisuun. Tämä on erityisen tärkeää asianosaisten ja tuomareiden oikeusturvan, oikeuskäytännön yhdenmukaisuuden ja laillisuusvalvonnan kannalta.

Tuomion perustelujen nojalla jutun hävinneen asianosaisten tulee voida arvioida muutoksenhaun menestymisen mahdollisuudet, ja muutoksenhakutilanteessa hovioikeuden tulee voida ratkaista jatkokäsittelyluvan myöntämistä koskeva kysymys tuomion ja valituskirjelmän perusteella. Jos ratkaisu pääpiirteisine perusteluineen on julistettu ja siihen ei ole ilmoitettu tyytymättömyyttä, tuomion perustelujen seikkaperäisyyteen kohdistuvat paineet eivät kuitenkaan ole yhtä suuret kuin tilanteessa, jossa tyytymättömyyttä on ilmoitettu. Jos asianosaiset tyytyvät ratkaisuun, voisi sekä näytön että sen arvioinnin selostaminen olla pääpiirteisempää, koska näytön arvioinnin oikeellisuutta ei ole riitautettu. Tuomiota ei myöskään ole tarpeen laatia vastaamaan jatkokäsittelyjärjestelmän tuomion seikkaperäisyydelle asettamia vaatimuksia.

Saksassa asianosaisten tyytyminen alioikeuden ratkaisuun vaikuttaa rikostuomion perusteluvollisuuteen. Jos ratkaisuun ei haeta muutosta sille asetetun määräajan puitteissa tai jos muutoksenhakuoikeudesta on nimenomaisesti luovuttu, riittää, että tuomion perusteluissa todetaan toteen näytetyt tunnusmerkistökijät sekä asianomainen rangaistussäännös. Muilta osin perustelujen sisältö

jää tuomioistuimen tapauskohtaiseen harkintaan. Koska tuomion perustelut voivat jäädä edellä sanotussa tilanteessa niukoiksi, mahdollistaa laki perustelujen täydentämisen tilanteessa, jossa ratkaisuun haetaan muutosta menetetyn määräjän palauttamisen jälkeen.

Edellä selostetun perusteella julistamalla annettujen tuomioiden kirjallisia perusteluja olisi mahdollista keventää vähentämällä erityisesti todistelun sisällön selostamista siten, että lopullisen tuomioasiakirjan perustelut nykyistä enemmän vastaisivat julistetun tuomion pääpiirteittäin ilmoitettuja perusteluja ainakin niissä tapauksissa, joissa tuomio jää lainvoimaiseksi.

4 Ehdotus

Edellä on päädytty siihen, että kirjallisen tuomion perusteluja olisi mahdollista keventää ja yksinkertaistaa nykyisestä siten, että pääpiirteittäin julistettaessa ilmoitetut perustelut myös kirjattaisiin pääpiirteisesti julistamisen jälkeen laadittuun kirjalliseen tuomioon, silloin kun asianosaiset ovat tyytyneet käräjäoikeuden ratkaisuun.

Muutos olisi toteutettavissa siten, että ROL 11 luvun 6 §:ään lisätään uusi 3 momentti seuraavasti:

”Tuomion perustelut saadaan laatia pääpiirteittäin, jos ne on julistettaessa ilmoitettu pääpiirteittäin siten kuin 7 §:n 1 momentissa säädetään, eikä tuomioon ole sille asetussa määräajassa ilmoitettu tyytymättömyyttä.”

Tarkoituksena on, että laajamittaisia selostuksia näytön sisällöstä ei julistamisen jälkeen otettaisi kirjalliseen tuomioon silloin, kun niitä ei tuomiota julistettaessa ole perusteluina mainittu ja asianosaiset ovat tyytyneet käräjäoikeuden ratkaisuun. Säännöksen soveltaminen jäisi tuomioistuimen harkinnan varaan. Sen soveltaminen ei edellyttäisi asianosaisten erillistä suostumusta.

Sallimalla perustelujen kirjaaminen pääpiirteinä tuomioasiakirjaan olisi mahdollista vähentää näytön sisällön selostamista kirjalliseen muotoon laaditun tuomion perusteluissa. Esimerkiksi lainvoimaisiksi jäävissä ”nakkioskkipahoinpitelyasioissa”, joissa vastaanotetaan välillä huomattavastikin suullista todistelua, perustelujen kirjaaminen pääpiirteinä todennäköisesti keventäisi perusteluita ja toisi todellista työnsäästöä.

5 Vaikutuksista

Muutosehdotuksen toteuttaminen voisi jossain määrin johtaa käräjäoikeuksissa tehtävän työn tuotavuuden lisääntymiseen ja näin vähentää asiakohtaisia kustannuksia niiden lainvoimaiseksi jäävien rikosasioiden osalta, jotka käräjäoikeudessa julistetaan pääkäsitteilyn päätteeksi siten, että asianosaiset ovat paikalla ja perustelut heidän suostumuksellaan ilmoitetaan pääpiirteinä.

Tilastotietoa edellä sanottujen rikosasioiden määrästä ei ole satavilla. Tuomioistuintilastojen saataavuus ja sisältö on muutoinkin heikentynyt sen vuoksi, ettei Tilastokeskus enää laadi kattavia tilastoja tuomioistuinkäsittelyistä ja tuomioistuimissa annetuista ratkaisuista. Tämä on vastaavasti heikentänyt mahdollisuuksia arvioida oikeudenkäyntiin liittyvien muutosehdotusten vaikutuksia. Eräitä kärkeita arvioita annettujen rikostuomioiden jakautumisesta kansliassa annettuihin ja pääkäsitteilyn päätteeksi julistettuihin on kuitenkin mahdollista tehdä yleistuntuman perusteella.

Vuonna 2014 käräjäoikeuksissa ratkaistiin 54 246 rikosasiaa. Näistä 17 919 asiaa eli 33 prosenttia asioista ratkaistiin kirjallisessa menettelyssä. Tämä tarkoittaa, että 36 327 asiaa ratkaistiin pääkäsittelyn jälkeen. Arvion mukaan noin 25 - 30 prosenttia pääkäsittelyssä käsitellyistä rikostuomioista annetaan kansliassa. Karkeasti arvioiden tämä tarkoittaisi, että noin 10 000 tuomiota annetaan kansliassa ja noin 26 000 tuomiota julistetaan pääkäsittelyn päätteeksi. Pääkäsittelyn päätteeksi julistetuista tuomioista noin 15 prosenttia eli noin 4 000 tuomiota on poissaolotuomioita. Loput tuomioista eli noin 22 000 tuomiota julistetaan asianosaisten ollessa läsnä istunnossa. Enemmistö näistä tuomioista julistetaan siten, että perustelut ilmoitetaan pääpiirteisinä.

Edellä 3 ja 4 jaksossa on arvioitu, että perustelujen kirjaamisesta pääpiirteittäin tuomioasiakirjaan olisi hyötyä lähinnä silloin, kun lainvoimaiseksi jäävässä asiassa on vastaanotettu suullista todistelua tavanomaista laajemmin. Tilastotietoa siitä, missä määrin suullista todistelua on otettu vastaan asioissa, joissa tuomio on julistettu pääkäsittelyn päätteeksi, ei ole saatavilla. Karkeakin arvio edellyttäisi annettujen tuomioiden läpikäyntiä käsin eri käräjäoikeuksissa, koska sanottuja muuttujia ei ole muulla tavalla mahdollista selvittää tai arvioida.

Oikeustilastojen perusteella on kuitenkin mahdollista arvioida muutoksenhakualltiutta rikosasioissa. Vuosina 2006 – 2008 muutosta haettiin 12 – 13 prosenttiin annetuista rikostuomioista. Oikeusministeriön tuomioistuintilastojen mukaan hovioikeuksissa käsiteltiin 6 179 rikosasiaa vuonna 2014. Tämä tarkoittaisi, että muutosta haettiin noin 11 prosentissa ratkaistuja rikosasioita. Muutoksenhakualltisuus on siten vuosin varrella pysynyt suhteellisen vakaana. Oletettavaa on, että kirjallisessa menettelyssä annettuihin ratkaisuihin ja poissaolotuomioihin harvemmin haetaan muutosta. Siksi voidaan olettaa, että muutosta haettaisiin noin 20 prosentissa sellaisiin pääkäsittelyn jälkeen julistamalla annettuihin tuomioihin, joissa asianosaiset olivat läsnä pääkäsittelyssä. Vuoden 2014 lukujen perusteella tämä tarkoittaisi, että noin 17 600 tällaista tuomiota jää lainvoimaiseksi. Jos rikosasiassa kuullaan useampaa kuin kahta todistajaa, asia on yleensä riitainen. Riitaisessa asiassa haetaan muutosta yleisemmin kuin muissa asioissa. Jos todistajia on paljon, tuomio annetaan kuitenkin usein kansliassa. Mahdollisesti noin 10 - 15 prosenttia lainvoimaiseksi jääneestä julistamalla annetusta 17 600 tuomiosta olisi sellaisia, jossa 4 jaksossa ehdotettu tarkistus mahdollistaisi kirjallisten perustelujen laatimisen nykyistä pääpiirteisemmiksi. Tämä voisi käytännössä tarkoittaa perustelukevennystä noin 1 500 – 2 500 rikostuomion osalta. On kuitenkin pidettävä mielessä, että tämä arvio perustuu oletamaan.

Jos edelleen oletetaan, että perustelukevennys tarkoittaisi tuomarin työajassa juttua kohden keskimäärin noin tunnin työajan säästöä, tämä tarkoittaisi kaavamaisesti laskettuna 200 - 350 työpäivän vähennystä eli noin 1-1½ tuomarihenkilötyövuotta². Mahdollista on, että hyöty voisi olla kaavamaisesti laskelmaa suurempikin.

Koska edellä sanottu on vain karkea kaavamainen arvio, jatkovalmistelussa on muun muassa lausuntokierroksella saatavan palautteen avulla pyrittävä täsmentämään muutoksen hyötyjä. Saavutettava hyöty muutoksesta helpottaisi osaltaan tuomioistuinlaitokseen jo kohdistetuista säästötoimista selviytymistä.

² 1 500 tuntia/7 tunnin ja 15 minuutin työpäivä = 206 työpäivää tai 2 500 tuntia/7 tunnin 15 minuutin työpäivä = 344 työpäivää



OIKEUSMINISTERIÖ  JUSTITIEMINISTERIET

ISSN-L 1798-7105
ISBN 978-952-259-514-0 (PDF)

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.oikeusministerio.fi